

NUMMER 34: ZOMER 1995

ROND DE GRENSSTEEN

EEN UITGAVE VAN DE STICHTING
HEEMKUNDEKRING DE GRENSSTEEN
MOOK - MIDDELAAR - MOLENHOEK

Foto omslag: Voor de meeste teruggekeerde evacu es uit Middelaar was hun woonhuis of boerderij tengevolge van de oorlogshandelingen veranderd in een puinhoop. Een noodwoning bood wel uitkomst, maar weinig ruimte. Deze nissenhut van gebogen golfplaat was voor de familie Smits-van den Hoogen een ideale oplossing. In het achterste gedeelte werd gewoond, en vooraan konden café en bakkerij weer opstarten. Vanaf juni 1945 tot in de winter van 1946 heeft de familie in deze nissenhut gewoond, daarna in een houten barak. Pas in 1950 kon men verhuizen naar het herbouwde pand aan de Dorpsstraat. Midden op de foto zien we vader Grad Smits, geheel links zit Pierre en rechts loopt Harrie Smits. De twee café-bezoekers zijn niet bekend.

Verhalen van een ver verleden

De zoete broodjes werden hard gebakken Pierre Smits, de warme bakker

Daags na zijn verjaardag schoof Pierre zijn laatste broden in de oven. Hij vond het welletjes. Vijftig jaren heeft hij ervoor gezorgd dat zijn mensen in Middelaar en Plasmolen op tijd hun 'volksvoedsel' krijgen: een zelfgebakken broodje.

Vijfenzestig is Pierre nu, en de zesdaagse werkweek is de warme bakker niet in de kouwe kleren gaan zitten. Eindelijk krijgt hij nu rust en tijd om te gaan tuinieren of met zijn Leny fietstochten te maken in de directe omgeving. Ze laten zich niet verleiden tot verre reizen met vlieg- of rijtuig. Hier is het mooi, en als je tevreden bent heb je altijd genoeg. Dan ben je pas echt rijk. In februari 1945 werd Pierre vijftien en ging hij zijn vader, Grad den bekker, helpen met het brood bezorgen. Met een degelijke transportfiets met een gevlochten mand voorop ging hij de klanten van Middelaar en Plasmolen bezoeken, tot in het Zevendal. Het was een hele klim om ze daar te bereiken, maar Pierre parkeerde zijn vervoermiddel tegen een boom en ging te voet verder, met een mand vol brood onder de arm. Dat kon toen nog: bij terugkomst waren rijwiel en verkoopwaar onaangeroerd.

Juffrouw van Stempvoort was vaste klant, en ook de baron en de kunstschilders waren dat. Na de oorlog ging het wat beter met de kunstenaars, maar vader Grad heeft wel vaker verteld over de vrije levenswijze van deze mensen. Zelden konden ze betalen, en pas na verkoop van enkele schilderstukken werden de schulden afgelost. Meestal bleef er dan iets over voor een groot feest en daarna was het weer armoe. Pierre heeft ze nog meegemaakt, midden tussen de natuurmensen zoals Kobus Muus en Gradje Kniep, 'met die perkamenten gezichten' zegt Pierre.

Vader Grad heeft wel vaker op zijn geld moeten wachten, maar als het te lang duurde, dan trok hij de stoute schoenen aan en ging zijn tegoed opeisen. In een enkel geval kon er niets in contanten geregeld worden, maar werd hem in natura een varken in het vooruitzicht gesteld: volgende week kon hij het afhalen. Grad had er wel oren naar, mede gelet op zijn grote gezin met zeven kinderen. De 'volgende week' was voorbij, en het varken ging ook aan zijn neus voorbij: het

Met paard en wagen werd voor de oorlog het brood naar de klanten gebracht. Hier zien we 'Grad den bekker' naast zijn vervoermiddel.

was verkocht. Er waren meer schuldeisers geweest!

Een enkele persoon daargelaten gingen vertrouwen en gemoedelijkheid hand in hand in de kleine agrarische gemeenschap Middelaar. Grad den bekker had zo hier en daar zijn vaste stekkie waar de koffie klaar stond, en nu en dan liep hij ook wel eens tegen een borreltje aan. Als hij dan op zaterdagavond tegen tien bij zijn laatste klant Bartje Thoonen op de Plankraai binnenliep kon het vaker gebeuren dat Grad de uitnodiging om 'efkes mit te kaarten' niet naast zich neerlegde en de toch al lange dag met een enkel uurtje verlengde.

"Ik kwam bij de klanten nooit aan de voordeur!" zegt Pierre: "Ook als de mensen niet thuis waren kon ik het brood afleveren. Aan het geld dat op tafel lag kon ik dan zien hoeveel ze wilden hebben. Als ze het vergeten hadden keek ik zelfs in de broodtrommel en vulde deze dan aan. Je kon de mensen toch niet laten zitten zonder hun dagelijks brood? De deur was nooit op slot. Er was toch niks te halen. Iedereen had even veel of even weinig. Eigenlijk een ideale situatie!"

Peter SMITS geb Sambeek 09.11.1771 ovl Sambeek 11.03.1815 Hendrica BOUMANS geb Sambeek 06.01.1768 ovl Sambeek 03.07.1837 Gerard JANSEN geb Middelaar 05.10.1778 ovl Middelaar 10.02.1852 Joanna Catharina SCHOOF geb Boxmeer 14.06.1784 ovl Mook 18.11.1841 Theodorus LAMERS geb Groesbeek ca 1803 ovl Gennep 13.06.1850 Theodora WILLEMSSEN geb Gennep 08.10.1804 ovl Gennep 08.02.1886 Mathis VAN BAAL geb Ottersum 03.09.1812 ovl Ottersum 12.05.1887 Anna Catharina KERSTEN geb Ottersum 02.08.1813 ovl Ottersum 19.12.1874 Hubert VAN DEN HOOGEN geb ovl Gertruda WILLEMS geb ovl Jan JANSSEN geb Ottersum 14.01.1768 ovl Ottersum 05.08.1852 Catharina VAN DE WATER geb Weeze 20.05.1773 ovl Ottersum 18.02.1845 Antoon KOENEN geb Ottersum 20.03.1783 ovl Ottersum 18.09.1834 Hendrika STEVENS geb Ottersum 15.10.1786 ovl Ottersum 06.11.1834 Willem DERKS geb Afferden 14.07.1772 ovl Afferden 03.04.1854 Francine VAN DE KLEFF geb Cranenburg 04.04.1782 ovl Afferden 19.07.1850 geh Sambeek 21.04.1793 smid geh Mook 14.06.1803 landbouwer geh Ottersum 10.05.1835 landbouwer geh Ottersum 03.11.1842 landbouwer geh Reek 25.02.1794 landbouwer geh Ottersum 28.05.1797 landbouwer geh Ottersum 11.05.1810 landbouwer geh landbouwer	Antoon SMITS geb Sambeek 20.03.1812 ovl Pfalzdorf 08.11.1872 Elisabeth JANSEN geb Middelaar 22.10.1813 ovl Middelaar 22.12.1880 Gerardus LAMERS geb Gennep 26.03.1841 ovl Gennep 14.02.1911 Willemina VAN BAAL geb Ottersum 26.02.1843 ovl Gennep 25.02.1900 Martinus VAN DEN HOOGEN geb Reek 17.03.1807 ovl Zeeland 22.04.1887 Elisabeth JANSSEN geb Ottersum 09.12.1806 ovl Zeeland 23.12.1864 Gerard KOENEN geb Ottersum 28.12.1813 ovl Ottersum 30.04.1887 Catharina DERCKS geb Afferden 12.11.1822 ovl Ottersum 27.06.1897 geh Mook 28.06.1847 hoefsmid geh Ottersum 23.06.1871 akkerman, landbouwer geh arbeider, landbouwer ca 1841 landbouwer geh Ottersum 06.06.1848 landbouwer	Peter SMITS wednr. van Anna C. Willems geb Mook 26.06.1850 ovl Gennep 23.09.1925 Hendrika LAMERS geb Gennep 07.08.1873 ovl Gennep 03.04.1948 Hendrikus VAN DEN HOOGEN geb Zeeland 13.09.1842 ovl Ottersum 06.01.1896 Hendrina KOENEN geb Ottersum 05.03.1850 ovl Ottersum 19.08.1920 bakker geh Mook 18.11.1892 landbouwer geh Ottersum 09.07.1872	Gerardus Hubertus SMITS geb Middelaar 07.05.1894 ovl Groesbeek 27.08.1969 Petronella VAN DEN HOOGEN geb Ottersum 24.03.1894 ovl Mook 30.12.1968 huwt te Mook op 07.05.1925 Uit dit huwelijk worden zeven kinderen geboren, o.a.: Petrus (Pierre) Hendrikus Wilhelmus SMITS geb Middelaar 23.02.1930 Helena (Leny) Hendrika Bonaventura LAMÉE geb Boxmeer 05.03.1933 bakker
---	---	--	---

Vader en Moeke Smits: even poseren tijdens het pauzeren.

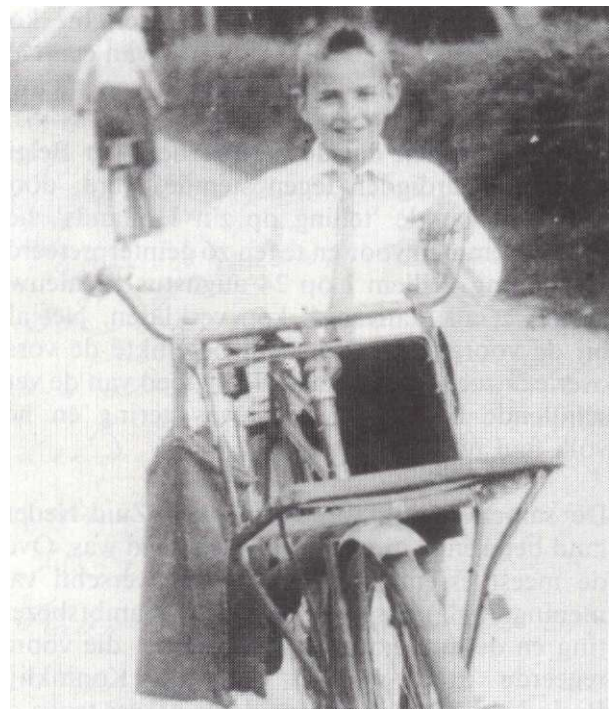
Volgens oud gebruik zijn vader en moeder Smits tot aan hun dood op hun oude stekje blijven wonen. Moeder was de vaste oppas bij de kinderen. Zij zijn eigenlijk door moeder grootgebracht. Pierre en Leny hadden daar geen tijd voor. Vader heeft tot aan zijn dood meegewerkt in de bakkerij. Toen was hij 75. Hij kon niet stil zitten. Samen met zijn vrouw is Grad in 1963 nog naar Canada geweest waar twee van hun dochters wonen. Voor Grad was het een moeilijke beslissing om te gaan: "Hoe moet dat nou, want als ik terugkom is er geen bakkerij meer!"

Toch is de bakkerij overeind gebleven, en met de winkel erbij was het een goede bron van inkomsten. Maar er was werk aan de winkel, en niet zo weinig. Een werkweek van zestig uren was gewoon voor Pierre en Leny. Zoete broodjes werden er niet gebakken, wel eerlijk bruin en heerlijk wit en nu en dan met krenten. Voor echt speciale soorten moest je naar elders. De broden van nu hebben een standaardgewicht van 800 gram. Vroeger was er alleen qua gewicht enige variatie: je kon kiezen uit broden van 1200, 1600 of zelfs 2400 gram. Relatief gezien werd er toen meer brood gegeten. Door de zware lichamelijke arbeid hadden boeren en arbeiders meer behoefte aan een stevige boterham met spek of kaas. Nu heeft men meer geld over voor snacks, frites en worstebroodjes.

Met het sluiten van de bakkerij is een einde gekomen aan 113 jaar bakker Smits in Middelaar. In 1882 is grootvader Peter, geboren in Mook in 1850, daar begonnen. Naast de bakkerij en de

winkel hield hij er ook nog een café en enkele koeien op na. Waarschijnlijk heeft hij het winkeltje van zijn moeder Elisabeth Jansen, geboren in 1813 in Middelaar, overgenomen. Zij was getrouwd met Antoon Smits, van beroep hoefsmid en geboren te Sambeek in 1812. Hoe deze twee hun huwelijk hebben beleefd is niet geheel duidelijk. Ze trouwen in 1847 te Mook, en negen jaar later, op 6 juli 1856, vertrekt Antoon naar Amerika. Op 1 februari 1866 komt hij terug naar Middelaar, maar overlijdt zes jaar later in Pfalzdorf.

Hun zoon Peter, grootvader dus, vertrekt op 12 juli 1864 op veertienjarige leeftijd naar Ottersum. Drie jaar later komt hij als volleerde bakkersknecht terug vanuit Nijmegen. Bij zijn huwelijk met Anna Catharina Willems in 1882 wordt vermeld: meerderjarige zoon van wijlen de echtelieden Antoon Smits, in leven smid te Pfalzdorf, en van Elisabeth Jansen, in leven winkelierster te Middelaar. Elisabeth is in 1880 overleden en zoon Peter neemt een jaar later de winkel over, als volleerde bakkersknecht. Weer een jaar later trouwt hij met Anna Willems en na haar overlijden in 1887 hertrouwt Peter in 1892 met Hendrika Lamers uit Gennep. Uit dit huwelijk worden tien kinderen geboren, van wie Gerardus Hubertus de oudste is (1894). Deze Grad den bekker is de vader van Pierre en nummer twee op de ranglijst van drie generaties Smits: echte warme bakkers die 113 jaar klaar stonden voor hun klanten uit Middelaar en Plasmolen, dorpsgenoten en vrienden. Pierre en Leny zijn jong genoeg gestopt met hun werkzaamheden om nog lang van de oude dag te kunnen genieten.

Pierre Smits als bakkersknecht in actie.

Het Kruisherenklooster te St Agatha (6)

Het veer in politieke wateren

Nog vóór de algehele nederlaag van Napoleon Bonaparte — zijn troonsafstand vond plaats op 4 april 1814 — en vóór de congressen der overwinnaars in Parijs en Wenen (1814, 1815), werd te Den Haag op 20 november 1813 een proclamatie bekend gemaakt: de heren G.K. van Hogendorp, A.F. van der Duijn van Maasdam en Van Limburg Stierum stelden alvast een algemeen bestuur in "tot redding van het Vaderland", want "... God helpt degenen die zich zelf helpen". Op 6 december 1813 aanvaardde — desgevraagd — de zoon van voormalig stadhouder Willem V, Willem Frederik van Oranje-Nassau (1772-1843) de functie van soevereine vorst der Nederlanden (de titel 'Koning der Nederlanden' zou van kracht worden na 16 maart 1815). Men ontwierp tevens een concept-grondwet die in 1814 gereed kwam. Dez werd beoordeeld door 600 notabelen uit de verschillende provincies. Uit Brabant waren 85 personen opgeroepen, van wie er vijf de Limburgse gebiedsdelen vertegenwoordigden.

Op diplomatiek niveau werd in 1814 bepaald dat langs de Maasoever een nieuwe provincie — Limburg — gevormd moest worden. Nog beducht voor het gevaar van de Franse expansiedrang besloten de grote mogendheden Engeland, Pruisen, Oostenrijk en Rusland in 1815 de Zuidelijke Nederlanden aan het pas opgerichte koninkrijk toe te voegen. De vestiging van een Nederlandse staat met België vereiste een nieuwe grondwet.

Ondanks het feit dat de meerderheid der Belgische afgevaardigden tegen stemde, werd, door een zogenaamde 'telling op z'n Hollands', het aantal stemmen voor en tegen zó geïnterpreteerd, dat koning Willem I op 24 augustus de nieuwe grondwet als 'aanvaard' kon verklaren. Net als bij de voorgaande grondwet beschikte de vorst over een zeer grote macht: de invloed van de verschillende bestuursorganen was gering en het volk had niets te vertellen.

De samenvoeging van Noord- en Zuid-Nederland betekende niet dat er een eenheid was. Over de meest essentiële zaken heerste verschil van mening: taal, godsdienst, economie, ambtsbezetting en de autocratie van de koning, die vooral regeerde door middel van zijn Koninklijk Besluit. In het zuiden groeide de afkeer tegen de Hollandse dominantie gestaag. Na een aantal

berichten in enkele Belgische en Limburgse kranten ontstond in 1828 de "Unie der opposities". Hierin ontmoetten verscheidene groepen ontevreden elkaar. Ze voerden propaganda met hun grieven tegen de regering van Koning Willem I. De bevolking die — na een paar strenge winters, een mislukte oogst en werkloosheid in de industrie — veel te lijden had, werd meegevoerd in deze strijd om hervormingen. De uitbarsting kwam op 25 augustus 1830 te Brussel, maar door een inderhaast opgerichte burgerwacht werden de rellen onderdrukt. Toch stuurde de koning begin september zijn oudste zoon Willem met een leger van 6.000 man. De kroonprins trachtte in Brussel een vreedzame oplossing te vinden, maar zijn vader, Koning Willem I, vond het nodig zijn zoon Frederik met nog eens 12.000 militairen te sturen. Voor de Belgen was toen de maat vol, er volgde een hevige strijd die vier dagen duurde. Nog diezelfde septembermaand was de breuk tussen België en de noordelijke Nederlanden een feit.

In 1831 al erkenden de Europese mogendheden de afscheiding, maar koning Willem I wilde zich hier niet bij neerleggen. Een aantal jaren hoorde de provincie Limburg bij België. Pas in juli 1839, toen in België Leopold (1790-1865) al een jaar of acht koning was, werd de 'Belgische Kwestie' definitief geregeld.

Begin 1831 begonnen voor het Katwijkse veer moeilijkheden, die samenhangen met de Belgische opstand. In 1830 was generaal Daine met zijn leger tot Venlo gekomen. Mook viel onder Limburgs gezagsgebied, dat tot 1839 bij België zou horen, en was dus al die jaren vijandig terrein voor het veer van Katwijk. De gewone aanvaart op Mook kon niet meer doorgaan en de gezamenlijke aandeelhouders zagen zich genoodzaakt de halve pont te verplaatsen naar het Spijk bij Heumen op Gelderse grond. In april moest ook de hele pont daarheen worden overgebracht. Er waren veel kosten mee gemoeid, reden waarom in mei het veergeld aan het Spijk verhoogd werd.

Het 'Kantoor der In- en Uitgaande Regten' verstrekte in die tijd aan kooplieden paspoorten, waarmee zij door het grensgebied mochten reizen. Het Katwijkse veer ondervond daar veel hinder van, omdat op die paspoorten een route stond aangegeven, die dwars door de stad Grave

liep of "langs den tempel over het veer bij Festen" in Overasselt. Bovendien werden soms paspoorten geweigerd, zoals in maart 1831 aan J. Vergeest, een voerman die van Katwijk op Nijmegen zijn route had. Het vervoer van koop- en winkelwaren via het veer aan het Spijk werd er ondoenlijk door gemaakt. Mede daarom schreeft de heer Roessingh — wiens vrouw Wilhelmina Heinsius uit Mook afkomstig was — een brief aan de betreffende inspecteur te Nijmegen waarin hij de situatie uitlegde en om opheldering vroeg. Het probleem was dat een alternatieve route over particulier terrein voerde.

De Katwijkse heren gingen eens praten en kwamen met R. Gerrits uit Klein Linden overeen dat diens 'mistweg' en een deel van zijn uiterwaard gebruikt mochten worden. De weduwe Loeffen uit Katwijk bleek minder gemakkelijk. Na veel gepraat wilde zij eerst wel eens zien hoeveel karren er over haar weg zouden komen. Ze vroeg meteen voor elke kar tien cent en als het zou doorgaan — per maand vijf gulden. Na enige tijd liet ze via zoon Christiaan weten dat ze de doortocht toch niet goedgevond.

Ook te Nijmegen beïnvloedde vanaf 1830 de 'opstand in Brabant' het dagelijks leven. Er zou zelfs acht jaar geen kermis gehouden worden. De schutterij moest paraat staan om militaire diensten te verrichten en de stad werd 'gepantserd' tegen mogelijke invallen. Bomen werden omgezaagd om blokhuisen en palissaden te maken. Voor het laten overvaren van artillerie bij Kat-

wijk op 31 augustus, 16 september en de eerste oktober van 1830 betaalde Nijmegen aan het veer, na lang wachten en veel heen-en-weer-geschrijf, een bedrag van 35,95 gulden. In november kwamen er ook nog 1200 schutters uit Amsterdam en 620 uit Groningen. Een aantal werd bij burgers ingekwartierd, anderen moesten door naar Grave.

Op 11 augustus 1831 werd 's avonds vanuit Nijmegen een verkenningstocht ondernomen naar Mook en Gennep, omdat op Gelders grondgebied enkele Belgen waren gesignaleerd. Resultaat van die tocht was de verovering van een paar geweren en een Belgische vlag.

In oktober 1831 liet kapitein-luitenant-er-zee F.H. Ampt, de commandant der kanonneerbotten te Grave, aan de Katwijkse heren weten dat hun halve pont naar de haven van Grave was gesleept en de grote pont onder zijn beheer was geplaatst. Volgens de berichten die majoor Bronkhorst, commandant van het tweede bataljon Groningse schutters, doorgaf zou vanaf februari 1833 de overvaart bij het Spijk voor de bevolking grotendeels verboden worden, hetgeen zou duren tot 5 september 1837. Het veer bij het Spijk moest voor het vervoeren van militairen of schutters gebruikt worden. Het werd bewaakt door troepen die in het land van Cuijk gelegerd waren. Net als bij het Fester veer mochten nu ook bij Spijk rijtuigen en voetgangers alleen op maandag en donderdag, als in Nijmegen de 'grote of volle markt' gehouden werd, onder surveillance worden overgezet.

1 De Eigenaren van het Veer te festen
op Mook vernomen hebbende uit de hem
geving van Stijn Edle Groothe Schepere
Heeren Gedeputeerde Staten van de Provincie
Noord Brabant van den 5^{en} Augustus 1851 de
Afd. Afdeling Financien: Dat Stijn Edelghe
Schepere Heeren Gedeputeerde Staten van de Pr.
vincie Limburg op de gevraagde Considerati
en Advies van den 4^{en} Junij 1851 N. 2717 van he
Gemeente Bestuur van Mook, zich voekomen
Londen, kunnen vereenigen met de Stare van
Verzeld, gelijk het is voorgesteld door de Eig

De commissarissen-directeur van het Katwijkse veer deden hun best om vergoeding te krijgen voor al het ongemak en voor de hoge kosten. Ze schreven verscheidene brieven: op 22 februari 1833 aan majoor Bronkhorst, op 22 november 1833 aan de gouverneur van Noord-Brabant, op 11 september 1834 aan de bestuurders van Cuijk en St Agatha, tot zelfs aan Zijne Majesteit de Koning op 30 juli 1836. Telkens weer legden zij de algehele situatie uit: op 12 augustus 1831 waren beide ponten in beslag genomen en als voorzorgsmaatregel ter defensie van die stad naar Grave vervoerd, waar ze in september 1834 nog steeds in de haven lagen. Dit tot 'groot ongerief' van de omwonenden aan de Maas en tot aanzienlijke schade van de eigenaren van het veer te Katwijk. Zij zagen wel in dat de verdediging van het Rijk erg belangrijk was en ze wilden die als welkenkende Nederlanders niet bemoeilijken, maar de gewone weg uit het Land van Cuijk naar Mook en de stad Nijmegen was nu afgesloten. Ook de ponten van Cuijk en Oeffelt en boten van particulieren waren in beslag genomen.

De weg door Grave, zoals op de paspoorten aangegeven, was twee keer zo lang: men had in deze tijd zes uren nodig om van Katwijk naar Nijmegen te komen! Daar kwam nog bij dat die weg in het winterseizoen voor het grootste deel onbruikbaar was waardoor 'landlieden' hun produkten niet naar de markt in Nijmegen konden brengen, tenzij met zeer hoge vrachtkosten én de noodzaak 's nachts 'onder den weg' te blijven. De heren Roessingh en Van Londen hadden de vele mensen die er bij hen over kwamen klagen steeds gewezen op het algemeen belang, maar na een last van drie jaren zagen zij dat het algemeen belang hier allerminst mee gediend werd.

Zelf hadden ze hun veerknecht Peter Claassen moeten ontslaan wegens smokkelhandel ten nadele van het veer. Gezien echter de sluiting van het veer en de vermeerderde vervoerskosten en consumptieprijzen was het te verwachten dat men zou omzien naar ongeoorloofde middelen om artikelen goedkoper te bemachtigen. Veel resultaat had het allemaal niet, alleen het Fester veer mocht nu weer dagelijks varen.

Ook in 1836 was het leed nog niet voorbij. In hun rekest aan koning Willem I meldden de Katwijkse veereigenaren dat 'op last van de koning' niet alleen hun vaartuigen naar Grave waren gebracht, maar dat deze daar ook veel te lijden hadden. De haven was slechts een 'langwerpig vierkant', dat diende als uitwatering van het riviertje de Raam in de Maas. Hierdoor werd er in de winter telkens een sterke stroming veroor-

zaakt, die de boten in de haven tegen elkaar deed botsen.

Al die tijd kon daar geen onderhoud aan verricht worden en 's zomers lagen ze op het droge, zodat verscheidene vaartuigen na vijf jaar een wrak waren geworden. De pont van Katwijk was zelfs overdwars doormidden gebroken en onherstelbaar vernield. De twee aken en de halve pont zouden gerepareerd kunnen worden. Alles samen gaf dit 'bij matige raming' een schadepost van 2.500 gulden, buiten de schade aan kosten in de afgelopen jaren, die ook meer dan 10.000 gulden omvatte.

Volgens Koninklijk Besluit van 19 juli 1837 mocht het veer aan het Spijk vanaf die datum weer varen. Maar pas eind augustus werd dat — bij navraag of het gerucht dienaangaande klopte — door de 'hoofdambtenaar de middelen te Overasselt' tegenover de eigenaren van het Katwijkse veer bevestigd. De heren Roessingh en Van Londen gingen daarop naar Grave om de reparatie van hun vaartuigen te regelen en te bespoedigen en ze reisden naar Nijmegen om een nieuwe pont te kopen.

De vergadering van deelgenoten op 5 juli 1839 was een blijde bijeenkomst: op 22 juni waren de vaartuigen van het Spijkse veer naar Katwijk aan de Maas vervoerd, 's Morgens om negen uur waren ze met de halve pont 'prijkende met de Nederlandse vlag' naar Mook overgevoerd. In Mook werd op diezelfde dag de driekleurige vlag, rood, wit en blauw, uit de toren gestoken.

Aan het herstellen van de oprit werd nog gewerkt, terwijl men aan Katwijkse zijde druk bezig was de grote pont aan de gierketting te leggen, zodat daarmee 's avonds nog kon worden gevaren. Alles kwam mooi op tijd in orde, alleen vergaten ze in de gauwigheid een boei aan de gierketting te leggen om de ligplaats daarvan aan te duiden. . . Een schipper die 's nachts voorbij voer botste er tegen aan. . . Hij vertelde zijn verhaal bij Goossens in Mook waar hij van de schrik zat bij te komen. Dit voorval mocht de blijdschap niet verminderen: eindelijk zagen de eigenaren van het veer te Katwijk zich hersteld in hun oude recht, na een gemis van acht jaar, vijf maanden en tweeëntwintig dagen.

Bronnen:

Archief van het Kruisherenklooster te St Agatha: "Notelen...".

Gemeentearchief Nijmegen, invent.nr. 403/11A-16; J.W. Druijnen: "Vervolg der kronyk van Nijmegen".

Th. Luijkx: Politieke geschiedenis van België, 1789-1944. Amsterdam/Brussel, 1977.

E.H. Kosmann: De Lage Landen 1780-1980; twee eeuwen Nederland en België. Amsterdam/Brussel 1986.

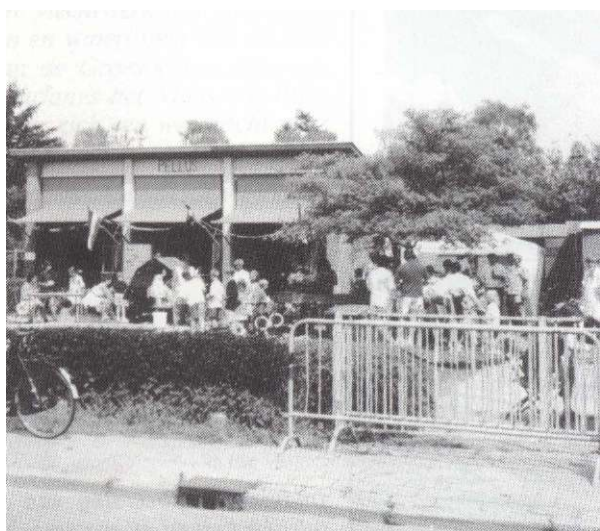
Herdenkingen 4 en 5 mei in Mook en Middelaar

Binnen de drie woonkernen van onze gemeente is uitgebreid aandacht besteed aan de dodenherdenking en de bevrijding van vijftig jaar geleden. De Grenssteen heeft hiertoe in overleg met de gemeente het initiatief genomen en in samenwerking met de basisscholen, oudercomité's en Jeugd- en Jongerenwerk enkele evenementen in gang gezet. Bovendien zijn in samenwerking met de Archiefdienst Middelaar en de VVV twee exposities ingericht in het gemeenschapshuis te Middelaar en de VVV-post te Mook.

Dodenherdenking

In Mook werd de dodenherdenking voorafgegaan door een kerkdienst in de parochiekerk. Daarna vertrok een stille tocht naar de Britse militaire begraafplaats aan de Groesbeekseweg, waar de burgemeester namens de gemeente een krans legde en de kinderen van de basisschool een bloemenhulde brachten. Harmonie Erica verzorgde de muzikale opulstering. Daarna vertrok men naar de burgerbegraafplaats, waar de burgemeester kransen legde bij de graven van de burgerslachtoffers van de tweede wereldoorlog. In Middelaar werd eveneens een herdenkingsdienst gehouden in de parochiekerk, waarna een stille tocht onder begeleiding van Fanfare Sint Caecilia vertrok naar het oorlogsmonument aan de Witteweg. Hier legde wethouder Pouwels namens de gemeente een krans en zorgden de kinderen van de basisschool voor een bloemenhulde.

De plechtigheden waren bijzonder sfeervol en ingetogen en, vooral door het betrekken van de schoolgaande jeugd, heel zinvol.

Viering bevrijding in Mook.

Viering bevrijding

In Mook werden op 5 mei om half elf de festiviteiten geopend met een optocht van kinderen op versierde fietsen door het dorp, die begeleid werden door de harmonie. Daarna werden de kinderen van een versnapering voorzien en keerden ze huiswaarts, om na de middag weer terug te keren en deel te nemen aan diverse volksspelen aan de Julianastraat.

In Middelaar trok de fanfare vanaf twaalf uur door het dorp richting Gemeenschapshuis. Daar werd om een uur een expositie over vijftig jaar bevrijding geopend, die gedurende drie dagen veel belangstelling trok. Vanaf half twee konden de kinderen in een ander lokaal genieten van een uur lang Okki de Clown.

Molenhoek begon om twee uur met diverse volksspelen voor de jeugd: luchtkussens, koekappen, blikgooien, zaklopen enzovoort.

Later in de middag werden in de drie woonkernen ballonnen met een kaartje opgelaten. De vindsters hiervan werd verzocht dit kaartje terug te zenden aan de Grenssteen. Bijna vijftig reacties waren het gevolg: de meesten uit Duitsland en zelfs twee uit Oostenrijk. De vindsters van de ballonnen hebben inmiddels een bedankje voor hun medewerking ontvangen, en aan de jeugdige prijswinnaars, drie uit elke kern, werd een prijsje uitgereikt. Door op deze wijze te handelen hebben we gemeend de bevrijding onder de aandacht gebracht te hebben van jongeren en ouders.

Viering bevrijding in Middelaar.

De betovering van ons landschap (2)

Ongeveer in het midden van de Würm-ijstijd, tijdens een wat gematigder klimaatzone tussen 40.000 en 35.000 vC, verscheen vanuit de gebieden aan de Atlantische Oceaan een blank mensenras dat men wel aanduidt als het Cro-Magnon-ras. Met zijn indrukwekkende, slanke gespierde gestalte (tot 1,80 meter groot) en zijn inventieve geest is de Cro-Magnon-mens stellig te beschouwen als de verste voorouder van de hedendaagse mens, waarvan hij zich in zijn gehele voorkomen eigenlijk maar weinig onderscheidde. De Cro-Magnon-mens moet een geducht jager zijn geweest, die de trekwegen van het wild volgde, in het voorjaar noordwaarts, in het najaar zuidwaarts, en wiens pad voerde door rivierdalen, moerassen en over eindeloze steppenvlakten. Behalve van wat de jacht opleverde, voedde hij zich ook met vruchten, wortels en noten.

Het is zo goed als zeker dat de Cro-Magnon-mensen in Zuid-Europa al min of meer vaste verblijfplaatsen hebben gekend. Zo worden o.a. de bekende holenschilderingen in het Franse Lascaux en in het Spaanse Altamira aan het Cro-Magnon-volk toegeschreven. Daarentegen zal ongetwijfeld de bittere koude die heel Noord-Europa beheerste, alsook zijn afhankelijkheid

van het rondtrekkend wild, de Cro-Magnon-mens ervan hebben weerhouden om ook in onze streken, in de met sneeuw bedekte laagvlakten, naar een vaste woonplaats om te zien. Desalniettemin zijn er aanwijzingen dat hij ook in ons land, met name in het rivierengebied, in hutkommen overdekt met dierenhuiden en berkebast, een tijdelijk onderkomen heeft gevonden. Tijdens het strengste jaargetijde zal hij echter ongetwijfeld ook een toevlucht hebben gezocht in dezelfde rotsholen en grottingangen waar eerder de Neandertalers tegen de wilde winterstormen beschutting hadden gezocht.

Tijdens de Late Steentijd ($\pm$ 40.000-8.300 vC) waren met name in Zuid-Europa al verschillende culturen te onderscheiden die vermoedelijk alle hun oorsprong hadden in genoemde Cro-Magnon-cultuur. Men neemt aan dat, zodra de klimaatsomstandigheden wat gunstiger werden, uitlopers van deze culturen zich naar Noord-Europa hebben verspreid.

Eindelijk zwakte het koude regime dat eeuwenlang Noord-Europa in zijn greep had gehouden wat af: heel langzaam begon de ijskap te smelten en zich naar het noorden terug te trekken. Vanaf

Imaginaire afbeelding van de talrijke kreken en watergeulen langs de boorden van het Reichswald.

Engeland tot aan het Russische Oeralgebergte strekte zich nu een onafzienbare kale vlakte uit, waar de krachtige noordwestenwind vrij spel had. Uit de door de koude drooggevalle rivierbeddingen droeg zij fijne lemige dekzanden aan en vruchtbaar oppervlaktestof (löss), dat pas in zijn vlucht werd gestuit zodra het de steilten van het heuvelland bereikte. Daar, aan de glooiende flanken der heuvels vleide het zich neer, om er in later tijden de voedingsbodem te vormen voor een indrukwekkende bomen- en plantengroei. Ook in onze streek, met name te Plasmolen en in het Groesbeekse, hebben zich op verscheidene plaatsen in het heuvelland aanzienlijke lagen löss genesteld, die soms zelfs wel een dikte van 1,30 meter bereikten.

Geleidelijk begon nu ook de ondergrond die gedurende een eindeloze reeks van jaren bevroren was geweest te ontdooien, en een schaarse begroeiing maakte zich van de vlakte meester. Naarmate het klimaat wat warmer werd raakte de toendra meer en meer begroeid met een rijke kruidenvegetatie; hier en daar deden berk en kruipwilg schuchtere pogingen een houvast te vinden voor hun wortelstelsels. Een in deze tijd veel voorkomend plantje was de achtster (*dryas octopetala*). In de lagere gebieden deed smeltwater uitgebreide moerasgebieden ontstaan.

De reusachtige mastodonten als de mammoet en de wolharige neushoorn waren inmiddels uitgestorven, misschien deels ten prooi gevallen aan de mens, maar meer waarschijnlijk ook in groten getale geveld door de bittere klimaatsomstandigheden. Vermoedelijk ook zijn vele van deze dieren omgekomen bij overstromingen, wanneer reus-

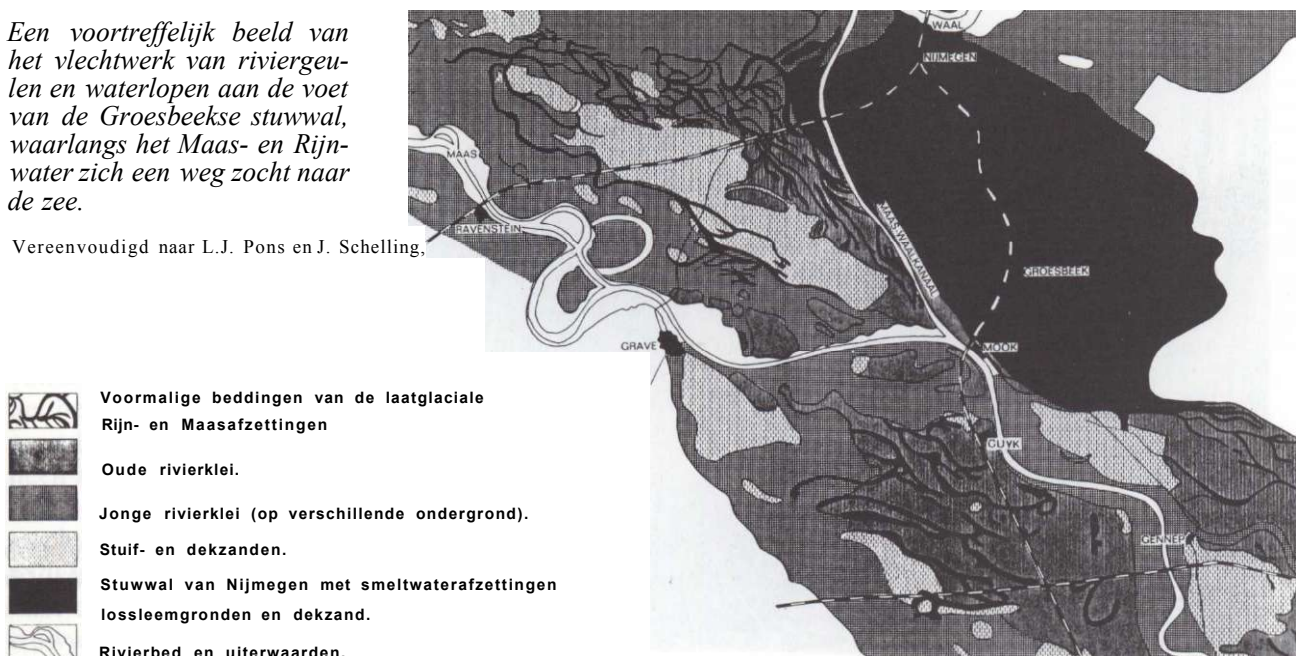
achtige ijsdammen in de rivieren en waterlopen bezweken onder hun eigen gewicht of onder de druk van het snel wassende water dat zij de doorgang versperden. Bij afgravings- en baggerwerkzaamheden in onze streken worden nog regelmatig skeletresten, beenderen en gebitsdelen (vaak kiezen) van deze reusachtige dieren gevonden.

Afgezien van mogelijke eerdere bezoeken van Neandertalers en Cro-Magnon-mensen zijn de eerste mensen die voor korte of langere tijd in ons land verblijf hielden en die wellicht ook onze streek hebben bezocht, prehistorische jagers geweest die behoorden tot de *Hamburger-cultuur* (± 12.000 vC), zo genoemd naar een vindplaats van deze cultuur in het Noordduitse plaatsje Meiendorf bij Hamburg. De oorsprong van deze cultuur lag vermoedelijk in Bohemen, Polen en de Oekraïne.

Deze nomadische jagers voorzagen in hun levensonderhoud met de jacht op rendieren en ander wild dat zich in groten getale in de inmiddels tot parktoendra herschapen vlakten van het Europese noorden ophield. Afhankelijk als zij waren van hun jachtbuit, volgden de rendierjagers de rendierkudden op hun jaarlijkse trek, 's winters zuidwaarts, maar 's zomers steeds verder naar het noorden, achter het zich terugtrekkende ijsdek aan. Het rendier verschaftte immers niet alleen vlees als voedsel maar ook huiden die werden gebruikt voor tenten en kleding, en been en gewei en pezen voor het maken van werktuigen. Voor wapens werd vooral gebruik gemaakt van vuursteen. Behalve op rendieren joeg men ook wel op het wilde paard, de wolf, vos en poolvos, en op vogels als het sneeuwhoen, zwaan, gans en kraanvogel.

Een voortreffelijk beeld van het vlechtwerk van riviergeulen en waterlopen aan de voet van de Groesbeekse stuwwal, waarlangs het Maas- en Rijnwater zich een weg zocht naar de zee.

Vereenvoudigd naar L.J. Pons en J. Schelling,

's Winters werden de jagers door de nog steeds heersende koude en de hevige winterstormen weliswaar gedwongen hun toevlucht te zoeken in de dennenbossen die zich vanuit Zuid- en Midden-Duitsland naar het noorden begonnen uit te breiden, maar 's zomers volgden zij het rendier tot hoog in het noorden aan de rand van het landijs. Hun bestaan zal in grote lijnen vergelijkbaar zijn geweest met dat van de (vroegere) Samen (Lappen) in Noord-Scandinavië of Noord-Siberische volkeren.

Het stuwwallengebied bij Nijmegen met zijn sterke reliëf, op vele plaatsen doorsneden door diepe smeltwaterkloven en -geulen en met nog nauwelijks enige begroeiing, zal er ook in deze tijd ongetwijfeld nog maar weinig gastvrij hebben uitgezien. Zoals we reeds zagen hadden tegen het einde van de Eemtijd de grote rivieren al min of meer hun huidige bedding opgezocht. Tegen het einde van de Würm-ijstijd stroomde echter nog steeds de Rijn of een zuidelijke tak daarvan langs de zuidwestelijke boorden van het Reichswald, noordwaarts langs de Plasmolen, om tenslotte bij Mook in een meer westelijke richting af te buigen.

Deze rivier, hoewel niet bijzonder diep, moet zeker bij hoog water een stroom van aanzienlijke breedte zijn geweest, zoals men zich wel kan voorstellen wanneer men vanaf de Mookerheide of de Plasmolense heuvelrug in het westelijk gelegen laagland neerblijkt.

In het voorbijgaan van de heuvels ondergroef het Rijnwater de voorste begrenzing van de stuwwal, waardoor vooral aan de heuvelrugdelen tussen Asperden en Kessel en bij Plasmolen-Mook vaak zeer steile hellingen zijn ontstaan.

Tussen ± 10.000 en 9.000 vC, tijdens de zogenaamde *Allerod*-oscillatie, deed zich een belangrijke klimaatsverbetering voor. Het weer werd aanmerkelijk zachter, en in het verre noorden begon de ijskap nu verder af te smelten. Wat eerder al was gebeurd aan het einde van de Riss-ijstijd, gebeurde nu weer: door de steeds toenemende hoeveelheid smeltwater steeg de zeespiegel, en dit had op zijn beurt tot gevolg dat het verval der rivieren, en daarmee ook hun stroomsnelheid, aanzienlijk geringer werd. Ook de Rijn, die onderlangs de Reichswaldheuvels en de Plasmolense stuwwal stroomde, ondervond bij de afgenomen stroomsnelheid steeds meer problemen om het door haar meegebrachte zand en grind verder zeewaarts af te voeren. Hierdoor vormden zich overal in de rivierbedding grote en kleine zanden grindbanken die de rivier noodzaakten telkens haar stroomgebied te verleggen.

De rivier de Maas had uiteraard evenzeer met dit probleem van slechte doorstroming te maken en geleidelijk ontstond nu, mede doordat het water der beide rivieren zich op verscheidene plaatsen verenigde, één groot vlechtwerk van rivieren, kreken en waterloopjes, waarin zich overal zanden grindbanken ophoopten. Op tal van plaatsen in onze streek zijn in het landschap nog restanten van deze vroegere rivierarmen te vinden, zoals het Lange Ven (en wellicht ook de voormalige Drie Vijvers en Halve Maan) bij Heijen, de prachtige plas 't Venn bij Hommersum (terzijde van de weg Hommersum-Vilder Mühle) en het Wijchens Ven bij Alverna. Een oude stroomgeul van de Maas is de plas De Vilt bij het dorpje Beugen.

Een der voormalige stroomgeulen van de Maas: het Lange Ven ten zuidoosten van het dorp Heijen.

Doordat de Rijn door de vele zand- en grindbanken ten zuidwesten van het Reichswald en de Plasmolense heuvelrug al te zeer in haar afvoermogelijkheden belemmerd werd, zag zij zich uiteindelijk genoodzaakt een andere uitvalsroute te kiezen. Tenslotte doorbrak de rivier het stuwwalengebied op een van haar laagste en zwakste punten: het smalle heuvel-ruggedeelte tussen de Elterberg en de Kleverberg, en vormde daar de bekende Gelderse Poort van de Rijn of Gouden Poort van Kleef.

Alleen bij hoge waterstanden wilde het wel gebeuren dat de Rijn zijn vroegere beddingen door het Ottersumse land weer opzocht. Komend vanaf het Duitse Asperden stroomde haar water door een drietal brede geulen naar het noordwesten om zich in de buurt van Mook met het water van de Maas te verenigen. De eerste geul liep langs de boorden van het huidige Reichswald, via het voormalige Gennep of Ottersumsche Veen, de Koningsvennen, de Diepen en de Geuldert, om daarna via de oostelijk van de Riethorst gelegen slenk zijn weg naar het noorden voort te zetten.

De tweede stroomgeul volgde een route vanaf De Hekkens (Ven-Zelderheide) langs de Aaldonk, Kroeft en Panoven, door het Goor en de Onderkant en de Siep bij Milsbeek, en vervolgens door het gebied van de huidige Grote Siep bij Plasmolen. De derde geul is de tegenwoordige Niers, die in die tijd echter niet bij het Gennepshuis in de Maas uitmondde, maar zich oostelijk van Middelaar een weg zocht in de richting Mook. Het huidige Middelaar lag als een smal, langgerekt schiereiland tussen Maas en deze vroegere Niers. Voor wie er oog voor heeft zijn in het landschap nog duidelijk restanten of sporen van deze vroegere rivierbeddingen te onderscheiden. Wel dient vermeld te worden dat grote delen van de oude Rijn-bedding langs het Reichswald, zoals het Gennep en Ottersumse Veen, de Koningsvennen en de Geuldert, in latere tijden sterk onderhevig zijn geweest aan uitvening door de mens. Vooral sinds het begin van de vorige eeuw, maar waarschijnlijk ook eerder al, hebben bewoners van onze streek hier naar turf gezocht om die te gebruiken als brandstof.

Voor onze streek had de temperatuurstijging van het Allerod verder tot gevolg, dat de bovenlaag van de stuwwal begon te ontdooien, waardoor in het heuvelland op tal van plaatsen opnieuw grote grondverschuivingen plaatsvonden, die de voorheen zo grillige en scherpe contouren van de heuvels nog verder verzachtten. Weliswaar schuurde smeltwater nieuwe kloven en dalen uit in de lagere delen van de stuwwal, maar deze werden veelal weer opgevuld met materiaal dat van bovenaf de stuwwal door het smeltwater werd aangevoerd.

Het Maasveld

*Zie Mookenaren
wat hier wordt verricht.
Hij, die hier bouwt,
steelt Uw ruimte,
Uw zicht!!!*

*Wat rest Mookenaren
is asfalt en steen,
lawaaï en getoeter
krijgt gij om U heen.*

*Houdt open Uw ogen,
al plengt een traan.
Want als gij even niet oplet. . .
hèèèèl Mook gaat er aan!*

*Hij, die projecten ontwikkelt,
lokt met buidels vol geld.
Verleidt het gezag
en... Mook wordt gevelde.*

*Wordt dan voorstad of slaapstad!
wég lieflijk gefluit
van duizenden vogels.
Het sprookje: "Mooi Mook"
Is dan U - IE - T UIT!!!*

Grada van den Bramekooij.

Ode aan de Binnenvaartschool

voorheen Pensionaat, Internaat Passionisten.

*Hoe statig staat gij daar
met Uw fagade.
Breed uitgemeten
pronkstuk uit verleden tijd...
Niet meer nodig???
Weg gesmeten!!!*

*Mooks verleden?
Weg er mee!*

*Spijt?. .. is voor hen
die na ons leven.
Daar heeft men nu geen boodschap aan...
Een hoge flat,
dat zal ons aanzien geven
Ja, een "Monument"
Zal aan de Maas dan staan!!!*

*En de prijs voor Mook?. ..
Een zilte traan.*

Grada van den Bramekooij.

De Mooker vertelt (4)

Rel om een crossbaan

Op een rustige septemberochtend in 1972 sloeg baron Sloet De Gelderlander open. Zijn oog viel op een bericht: "Motorcross in Mook, te organiseren door de auto- en motorclub MAC op de Mookerheide" De schrik sloeg baron Sloet om het hart. Hij durfde die nacht geen oog dicht te doen, want dan kwamen er visioenen van "onze unieke heide, die door de stalen monsters wordt vernield, **Ik protesteer!!!!**". Het protest van de baron ontlokte aan de redactie van De Mooker de kop "Motorcross in Mook: om te bulderen". Eén aflevering later luidde de kop van De Mooker "Binnenkort te verwachten: slag op de Mookerheide".

Maar. . . . ik kon mijn ogen niet geloven toen ik verder las dat het geval zich zal afspelen op de Mookerheide; onze unieke heide, die dan door de stalen monsters wordt vernield. Zij, die elders of op de TV zo'n cross hebben gezien weten maar al te wel dat het gevolgde circuit hardgrondig wordt omgeploegd. Dat het nu alleen gaat om „een stuk bos annex open gebied“, zoals het in het bericht bescheiden luidt, kan ons niet troosten; het is en blijft kapot rijden. Ik protesteer! ! !

Sloet

De slag was er even snel als de reactie van de redactie, want in diezelfde Mooker bleken de boze dromen van de baron naar de Knollenberg overgewaaid te zijn. "Er komen bulldozers die de bestaande paden verbreden... Enkele keren per week en in de weekends wordt er geoefend. Horen en zien vergaat je. Bij noordenwind hebben alle inwoners van Mook tussen de Knollenberg en de Rijksweg last van het werkelijk barbaarse lawaai. De vele wandelaars die in de weekends en bij mooie zomeravonden ter plaatse hun ontspanning willen zoeken, komen bedrogen uit en zullen eerst de auto moeten nemen om elders (toch niet in andere gemeenten?) van de rust van de natuur te gaan genieten. Een of meerdere keren per jaar wordt er een wedstrijd georganiseerd, met als gevolg dat bij een geslaagde cross met veel bezoekers de omgeving van het circuit bezaaid zal liggen met allerlei soort verpak-

kingsmateriaal. Een groot deel van dat materiaal is vervaardigd van onverteerbaar plastic dat voor altijd in de bossen blijft liggen. Ik hoop dat dit visioen uiteindelijk slechts een nachtmerrie (een pony van Wolter en Elly Minnen?; red.) zal blijken". De crossbaan lag als het ware in de achtertuin van de geciteerde schrijver, die niet alleen het verpakkingsmateriaal onverteerbaar vond.

Eén bladzijde verder kondigde de MAC Mook een nationale motorcross aan op het circuit 'De Drie Bergen' aan de dAvillaweg. De plaatselijke favoriet zou ook van de partij zijn, in de senior klasse. "Degenen die zich reeds ongerust maakten omtrent de aantasting van natuurschoon kunnen wij de mededeling geven dat geen takje of boompje enige schade van dit evenement zal ondervinden".

In De Mooker van 28 september sloeg een andere ingezetene 'Groot Alarm'. Volgens deze auteur had de wethouder "nooit kunnen denken dat, toen hij de bromfietsende jeugd een plekje op de hei aanwees om zich van hun overvloedige energie te ontlasten en daarmee tegelijk de bewoners van overlast te vrijwaren, zijn collega's in het college van B en W een clubje van 29 man zou gunnen daarvan een nationale motor-autocrossbaan te maken. Woordvoerders van de bulderclub verklaren, dat dit echter steeds hun bedoeling is geweest. Nauwelijks was de plek aangewezen of 'wij maakten de baan al veel groter dan aangewezen', 'hij zag het toch niet'. Nu we zover zijn, dat 'ze erin gestonken zijn' is een verdere uitbouw niet meer tegen te houden. . . Versperringen, draadafzettingen, dranghekken en stobalen (dat brandt ook lekker) moeten de boompjes en struiken beschermen. Wegwijzers zullen de route aangeven naar de bovenzijde van de vuilnisbelt, alwaar het op sensatiebeluste publiek haar bierflesjes, snoeppapiertjes en friteszakjes kan wegwerpen. Ook uitgebrande motoren kunnen daar gedumpt worden!' Als de auteur ook maar enigszins voorvoeld had dat twee-en-twintig jaar later de vuilnisbelt 'de berg af kwam', dan zouden we hem nu profetische gaven hebben toegedicht.

Het werd hoogtijd om de zaken eens netjes op een rij te zetten. De redactie van De Mooker kweet zich voortreffelijk van die taak. Ze deed

uit de doeken dat de oorspronkelijke bedoeling van de wethouder was de jeugd een eenvoudige *brommerbaan* te geven. De baan werd echter al snel gebruikt als oefenbaan voor het plaatselijke *motorcross*-idool. Gebrek aan toezicht en beheer leidde tot ongelukken, die wonderwel goed afliepen.

Toen de MAC toestemming vroeg om een landelijke motorcross te mogen organiseren, gaf de gemeente toestemming bij wijze van proef, en stelde de eis dat na het evenement alles in de oorspronkelijke toestand teruggebracht moest worden. De MAC beweerde dat er geen bulldozers aan te pas zouden komen. Op 30 september echter werd onder toezicht van het hoofd van de gemeentelijke plantsoenendienst een grondverschuiver (dat is tocht geen bulldozers, red.) ingezet om het traject te verbreden en een spring-schans op te werpen. De Mooker moest constateren dat "de baan nu voor brommers volkomen onberijdbaar is, en de brandbanen voor wandelaars onbegaanbaar".

De Mookerslager was een wat cynische voorstander van de motorcross. "Wij krijgen nu een mooie gelegenheid om, door het aanbrengen van valkuilen in het circuit, definitief met deze motorduivels af te rekenen. .. Vervolgens nodigen wij de bevoegde autoriteiten (beter ware in dit geval gesproken van motoriteiten) uit om de eerste openingsrit, achter op de motoren gezeten, mee te maken. We zijn dan in één klap verlost van bestuurders... Cross betekent kruis, welnu, ieder gemeentehuis heeft zijn kruis, straks komt het te staan boven een valkuil,,.

De voorzitter van De Mooker reageerde indirect op het artikel van de Mookerslager. Hij stelde zich de vragen: wat willen we? wie zijn we? Hij legde zijn oor te luisteren en constateerde dat veel mensen eigenlijk helemaal niet zoveel bezwaar hadden tegen de motorcross. Ze vonden het een spannend evenement en wilden er graag met vrouw en kroost naar toe. De kernvraag was: is die cross gebruik van het bos of misbruik van het bos?"En dat hangt niet af van de cross zelf, maar van het gedrag van de renners, organisatoren en speciaal het publiek. Als alles na afloop weer keurig opgeruimd wordt dan is het bos schöner dan het nu is". De voorzitter van De Mooker kwam tot de conclusie dat het toestemming geven voor trainingen ontoelaatbaar was en dus misbruik van het bos. Iedereen was tevreden met het brommerbaantje, dus dat zou in ieder geval zo spoedig mogelijk hersteld moeten worden.

In diezelfde Mooker werd ook verslag uitgebracht over de raadsvergadering, waarin het bestemmingsplan van onze gemeente aan de or-

de kwam: ten noorden van de Groesbeekseweg stille recreatie (plantjes, vogeltjes); het gebied begrensd door Groesbeekseweg, Knollenberg, Mookerhei en Biesselt bestemd voor actieve recreatie zoals paardensport, tennis, hondesport, jeugdrecreatie (verkenner), motorsport enzovoort. Als dat bestemmingsplan nog steeds van kracht is, dan kan dat gebruikt worden om de huidige fiets-cross-manie aan banden te leggen.

Een week later deed een ingezetene verslag van de wedstrijd. Hij moest één gulden betalen om zijn auto te parkeren (waarom was hij niet met de fiets of te voet gekomen?). Eigenlijk kwam hij niet om de wedstrijd te zien, maar hoopte hij dat de wethouder, die de wedstrijd op de motor zou openen met een rit tegen de nationale kampioen, van zijn motor zou duvelen en in het zand zou bijten. De entree kostte eigenlijk tien gulden, maar onze 'zunige' dorpsgenoot mocht voor halve prijs 'wethoudertje kijken', hetgeen hem de zure woorden ontlokte: "de wethouder is een tientje niet waard." Helaas, de wethouder viel niet van het stalen ros. Zou de burger in het vervolg entree moeten betalen als hij bij de wethouder op spreekuur kwam? Het antwoord op die vraag getuigde van sportiviteit: "Dat moeten we er dan maar voor over hebben, want we hebben een moedige wethouder".

Na de nationale cross deed de MAC Mook verslag in De Mooker onder de kop 'Groot alarm was loos alarm'. Het was een geweldige middag, waarin de plaatselijke favorieten weliswaar geen podiumplaats bereikten maar, ondanks tegenslag, toch verdienstelijke resultaten wisten te behalen. Bedankt werden het Gemeentebestuur, de Nederlandse Motorsport Bond, de Mookse Middestand en bedrijven, de EHBO, de Brandweer, de Hondensportvereniging en alle mensen die meehielpen.

Twee weken later stond in De Mooker te lezen dat de "kwestie van het motorcircuit in de recreatie-commissie naar voren gebracht kan worden", waarmee de affaire, althans in De Mooker, zo goed als voorbij was. In januari 1973 was er een ledenvergadering van de MAC in De Poort, waar men een film van de afgelopen cross kon bewonderen. De MAC organiseerde later nog een pechcursus in De Poort en publiceerde een trekkingslijst. Op 30 augustus 1973 konden we lezen dat de MAC op 5 september opnieuw een motorcross organiseerde en opnieuw zou de plaatselijke favoriet in het strijdperk treden. Dit bericht werd niet gevolgd door visioenen of vragen in de raad. Er werd zelfs door de MAC geen verslag in De Mooker geschreven. De storm in het glas water was voorbij. Sliep baron Sloet rustig?

Rond de Vriendschapssteen

Mook en Middelaar - Pribyslav (Tsjechië)

Gewoonlijk wordt in artikelen in dit tijdschrift teruggeblikt op het verleden van de gemeente Mook en Middelaar. De redactie van 'Rond de Grenssteen' stelt er echter prijs op dat bij tijd en wijle ook bijdragen worden aangeleverd over gebeurtenissen in onze gemeente die nog 'historie' moeten worden. Dit artikeltje is zo'n bijdrage.

Sinds 1994 bestaat er tussen de gemeente Mook en Middelaar en de Tsjechische gemeente Pribyslav een vriendschapsband, die officieel is vastgelegd in een zogenoemde 'jumelage-overeenkomst'. Zoals dat met overeenkomsten meestal het geval is ging hieraan een periode van nogal wat voorbereiding en overleg vooraf. Aanleiding was een besluit van de gemeenteraad in 1990 'om de betrokkenheid van de bevolking bij internationale problemen mede inhoud te geven door het onderhouden van vriendschapsbanden met een gemeente in Oost-Europa'.

In verband met dat raadsbesluit nam burgemeester mevrouw Botman-Laan begin 1991 het initiatief tot het aanknopen van contacten met een gemeente in Tsjechië. Zij had namelijk een artikel gelezen in het dagblad 'De Telegraaf' over haar collega Josef Stanek van de gemeente Svetla, die een tijdlang als ambtenaar bij de gemeen-

te Haarlem werkzaam is geweest. Mevrouw Botman stuurde haar collega een brief met de vraag of de gemeente Svetla in een jumelage met Mook en Middelaar geïnteresseerd was. De heer Stanek deelde daarop mee dat Svetla al een vriendschapsband was aangegaan met — hoe kan het ook anders — de gemeente Haarlem, maar dat zijn collega Mojmir Novotny van de naburige gemeente Pribyslav wel belangstelling voor een jumelage met een Nederlandse gemeente had. Hierop volgde wat correspondentie over en weer tussen mevrouw Botman en de heer Novotny en onderwijl bracht wethouder mevrouw Lodders-Elfferich in april 1992 alvast een informeel bezoekje aan Pribyslav. Intussen werd ook de belangstelling voor een jumelage met Pribyslav onder de bevolking en het verenigingsleven van onze gemeente gepeild. Daarvoor bleek ruime interesse te zijn.

Op 22 augustus 1993 kwam een gemeentelijke delegatie van Pribyslav onder leiding van burgemeester Novotny naar de gemeente Mook en Middelaar voor een kennismakingsbezoek. Beide gemeentebesturen waren het spoedig eens over het sluiten van een jumelage-overeenkomst. Op 26 maart 1994 werd deze in Pribyslav door de burgemeesters ondertekend.

De 'Steen der Vriendschap' werd vervaardigd door beeldend kunstenaar Prodratzky uit Pribyslav en in 1994 onthuld door de Mookse wethouder Van der Heijden.

Pribyslav is een stadje, dat samen met 11 dorpjes en buurtschappen circa 4.000 inwoners telt. De gemeente ligt zo'n 150 km ten zuid-oosten van Praag, in de landstreek Bohemen.

Uit de historie van Pribyslav blijkt dat hier sinds de 8e eeuw na Chr. zilver- en ijzererts werd gewonnen. De mijnbouw kende perioden van grote bloei.

De oude stadskern staat onder monumentenzorg. Hiertoe behoort ondermeer een fraai gerestaureerd slot in renaissance-stijl, waarin ook een schitterend brandweermuseum is ondergebracht. Bij de parochiekerk staat een in 1497 gebouwde stadstoren. Het stadje ligt aan de rivier Savaza.

Nabij het slot staat een ruitersstandbeeld van de vrijheidsstrijder Jan Zizka, een volgeling van de hervormer Jan Hus (1370-1415)¹. Zizka sneuvelde in 1424 bij Pribyslav. Op de plek waar hij de dood vond staat een monument dat in 1874 werd opgericht.

In het stadje is een negenklassige school voor kinderen in de leeftijd van 6 tot 15 jaar gevestigd. Er is ook een peuterspeelzaal. Voor bejaarden is er een verzorgingstehuis.

De gemeente Pribyslav kent vele vormen van bedrijvigheid. In de machinebouw zijn 250 mensen werkzaam. In de levensmiddelenindustrie — waaronder een zuivelfabriek — werken 400 personen, terwijl 70 man in de houtbewerkingsindustrie werk heeft. In de land- en tuinbouwbedrijven werken 150 mensen. Verder zijn er 73 inwoners als particulier agrariër en 120 personen in handelsondernemingen werkzaam. Van de beroepsbevolking werken circa 300 personen elders. Pribyslav beschikt sinds vorig jaar over een moderne waterzuiveringsinstallatie.

Het gemeentebestuur van Pribyslav bestaat uit 15 personen. Dat is het hoogste orgaan van de gemeente en kan het beste omschreven worden als een algemeen bestuur. Dit bestuur kiest uit zijn midden een dagelijks bestuur, bestaande uit de burgemeester, de plaatsvervangende burgemeester en drie overige leden, tezamen vormende de gemeenteraad.

In november 1994 werd de heer Novotny als burgemeester van Pribyslav opgevolgd door de heer Roman Podrazsky.

De jumelage wordt in Pribyslav uitgebeeld in een kunstwerk, genaamd 'Steen der Vriendschap'. Het is vervaardigd door de huidige burgemeester Prodrasky, die van origine beeldend kunstenaar is. De Vriendschapssteen werd op 16 september 1994 onthuld door wethouder Van der Heijden. In onze gemeente wordt de vriendschapsband tot uitdrukking gebracht op bordjes langs de invalswegen.

In onze gemeente werd op 27 mei het eerste jumelagebord onthuld door oud-burgemeester Novotny van Pribyslav.

wegen. De onthulling van het eerste bordje vond plaats op 27 mei door oud-burgemeester Novotny, die met een aantal inwoners van Pribyslav in Mook te gast was ter gelegenheid van de viering van het 100-jarig bestaan van harmonie 'Erica'. Bovendien is er in de hal bij de publieksingang van het gemeentehuis een vitrine ingericht met allerlei informatie over Pribyslav; hier kan men ook de jumelage-overeenkomst inzien.

In het kader van deze overeenkomst is vorig jaar in de gemeente Mook en Middelaar de 'Stichting Pribyslav' opgericht, die ten doel heeft de vriendschapsband tussen de inwoners van beide gemeenten mee verder te helpen ontwikkelen, onder andere via uitwisselingsprogramma's. De intussen al bestaande contacten (brandweer, scoutingclubs, scholen, imker-, jagers-, muziek- en volkstuinverenigingen) wekken het vertrouwen dat de vriendschapsband tussen Pribyslav en Mook en Middelaar verder zal groeien en verstevigen, zoals dat de initiatiefnemers voor ogen stond.

1) De historie van de Hussieten is o.a. uitgebreid beschreven door Theun de Vries in zijn boek 'Ketters', uitgave Querido Amsterdam 1984.

Harmonie Erica: uit nood geboren

Muziek door de eeuw heen

Hoge heren die het weten konden zagen het al aankomen. Koningin Emma en haar dochter Wilhelmina wilden Limburg bezoeken en als eerste de gemeente Mook en Middelaar aandoen. Op het stationnetje van Molenhoek zou de koninklijke trein even halt houden alvorens de tocht voort te zetten naar het donkere zuiden. De hoge heren waren van mening dat Hare Koninklijke Hoogheden op waardige wijze ontvangen moesten worden, met muziek als het even kon. Hypernerveus begon burgemeester Cooijmans aan de voorbereidingen voor de grote dag: 20 mei 1895. In februari van dat jaar had hij al overleg gevoerd met de bovenmeester van de lagere school te Mook: Johan Broeder. Een goede keus, zo zou later blijken. Meester Broeder kende zijn pappenheimers. Hij wist exact in welke hoeken van Mook in de avonduren ritmische of melodische klanken ten hemel gezonden werden. Hij kreeg van de amateurs de toezegging om samen te gaan oefenen voor een muzikale ontvangst die er wezen mocht, en op 15 april 1895 vond de eerste repetitie plaats. Het werd de oprichtingsdatum van Harmonie Erica, die bij haar geboorte 'Muzykgezelschap Fanfare' genoemd werd.

Een maand lang werd er bijna dagelijks gerepeteerd om het koninklijk bezoek zo luisterrijk mogelijk te ontvangen. De melodie van 'Wien Neerlands bloed' kreeg een voor dit bezoek aangepaste tekst mee, en met spanning werd uitgezien naar het eerste optreden, voor een koninklijke loge nog wel!

Koningin Emma en haar veertienjarige dochter Wilhelmina vertoefden van 14 tot 20 mei in Hotel Keizer Karel te Nijmegen en zouden op hun laatste dag Limburg met een bezoek vereren. Als eerste plaats werd Mook aangedaan, zoals immer de Poort van Limburg. Niet alleen het gemeentebestuur zou de hooggeëerde dames op het stationnetje van Molenhoek verwelkomen, maar ook de Gouverneur van Limburg, Jonkheer Mr Ruys de Beerenbrouck.

Het moet een fantastische aanblik geweest zijn op het stationnetje. Het raadsbesluit hiertoe voorzag in veel details:

1. *het versieren van het station met vlaggen en groene guirlandes, alsmede het aanbrengen van eene schone trophee van nationale vlaggen, van Waldeck-Pyrmont en Oranje wimpels met de letters E en W, waarboven de Koningskroon;*

F.G.O. Cooijmans
burgemeester
Mook en Middelaar

J.M.P. Broeder
bovenmeester
lager school

2. *de schoolkinderen en pensionaires op het peron op te stellen, een toepasselijk lied zingend, en onder dat gezang H.H.M.M. met bloemen toewuivend;*
3. *het muzykgezelschap Fanfare het 'Wien Neerlands bloed' bij aankomst te laten spelen;*
4. *vanaf het station tot de goederenloods 60 mastboompjes met nationale vlaggen in top te plaatsen;*
5. *de Gemeenteraad in het zwart gekleed en gearneerd daar aanwezig te zijn, en*
6. *door 2 meisjes elk een bouquet, en 2 elk een in het klooster gecalligrapheerd exemplaar van het te zingen lied te doen aanbieden, die vier meisjes in crème stof gekleed met zijden sjerpen.*

Verder is nog goedgevonden, om na afloop aan de schoolkinderen elk een korentenbroodje en een portret der koningin aan te bieden, en aan de 'Fanfare' tien gulden te verstrekken.

Een goede start

De eerste inkomsten waren nu binnen. Eerder al hadden kerk en gemeente elk 25 gulden ter beschikking gesteld voor de aanloopkosten van het 'muzykgezelschap'. De uitgaven daarentegen waren niet gering. Voor de instrumenten werd vijf-honderd gulden opzij gelegd. De aankoop bij een bedrijf in Tilburg werd in vijf termijnen betaald en bij iedere betaling mocht een tientje korting in mindering gebracht worden. De verzameling instrumenten bestond uit een bombardon, een tuba, twee alto's, twee corno's, vijf bugels, twee baritons, drie pistons, drie trombones, een grote en een kleine trom met bekkens, een carillon en een zelfgemaakt triangel.

Het optreden op die merkwaardige middag van 20 mei 1895 werd een groot succes. Het was ge-

lukt om binnen een maand twee stukken in te studeren die er wezen mochten: het feestlied op de wijze van 'Wien Neerlands bloed' en een mars. Binnen het enthousiaste corps van beginnelingen groeide de behoefte om verder te gaan, zeker nu Meester Broeder zich bereid toonde de leiding op zich te nemen.

Het was een goede start van de huidige Harmonie Erica, die in de laatste week van mei 1995 haar eeuwfeest vierde. Burgemeester Cooijmans werd de eerste voorzitter, en Meester Broeder de eerste dirigent. Meester Broeder kreeg plezier in zijn fanfare. Er werd driftig gewerkt aan nieuwe stukken en de voorbereidingen werden getroffen voor deelname aan een concours, een beetje overmoedig wellicht, want het resultaat was praktisch nihil.

Toch wisten de mannen in 1906 al een eerste prijs in de derde afdeling te behalen op een concours in Driebergen. Voor het concours te Scheveningen werd vier maanden lang bijna elke avond gerepeteerd, op zondag zelfs tweemaal. Mook kwam terug uit die badplaats met vier eerste prijzen, een gouden medaille en een bedrag van negentig gulden. Erica was gepromoveerd naar de eerste afdeling.

Meester Broeder ging, na bijna dertig jaar dirigeren, Mook en zijn fanfare verlaten. Harrie Thissen was intussen voorzitter geworden en Jan van de Logt nam het dirigeerstokje over. Het schijnt dat Erica in de eerste veertig jaren van

haar bestaan alleen maar genoeg nam met 'eerste prijzen'. Haar traditie van 'primus inter pares' werd pas in 1936 onderbroken door een bescheiden tweede prijs in de ere-afdeling te Zaltbommel.

Mook leefde altijd heel intens mee met Erica. Als de fanfare na een hele dag reizen met stoomtram en trein vermoeid terugkeerde van een concours, stond de bevolking de muzikanten al op te wachten, benieuwd naar het behaalde resultaat. Doorgaans werd de vreugde daarna gezamenlijk gedeeld in het meest nabije café binnen de dorpsgrenzen.

Toen Harrie Thissen in 1935 naar Utrecht verhuisde werd Matthijs Meijer de nieuwe voorzitter. Met een geweldige voortvarendheid heeft hij zich ingezet voor het wel en wee van Erica. Mede dank zij een hard werkende nieuwe dirigent Jan Beuming volgden enkele jaren met een nagenoeg vaste plaats in de ere-afdeling. Was het niet een fantastische ervaring om in 1937 op concours te gaan naar Tilburg en daar in de kloostertuin van de paters het 'Orpheus in der Unterwelt' van Offenbach ten gehore te mogen brengen, gevolgd door een schoonheid uit Bohemen: 'the Bohemian girl'? Het kleinste corps van Nederland stal daar de show!

Erica kende véél crescendo's, maar ook decrescendo's in die beginjaren, om het maar eens even in muziektermen uit te drukken.

Na het eerste concours in 1906 te Driebergen moesten de mannen op de foto. Vooraan zitten Jan Thissen, Wim van Wickeren, Harrie Sengers, Emiel Hanssen, burgemeester Cooijmans, Johan Broeder, Louis Cremers, Wim Thissen, Wim Goossens en Antoon van de Logt. In de tweede rij staan Antoon Goossens, Hend Tunnissen, Wim van Beuningen, Janus van Maris, Frans Hermsen, Jan Thomassen, Harrie Hendriks en Jan Sengers. Achteraan zien we Piet van de Logt, Jan Teerling, Sier Vos, Piet van Beuningen, Bert Hendriks, Jan Cleve, Jan van de Logt, Frans Sengers en Jac Tunnissen.

De oorlogsjaren

Voor Erica begon een onzekere periode toen in 1939 de Nederlandse mannen gemobiliseerd werden en in 1940 de oorlog uitbrak. Op 5 mei was nog een muziekfestival gehouden op Mookse bodem en vijf dagen later marcheerden de oosterburen het dorp binnen. In 1942 ontving Erica een brief van de 'Kulturkammer' met het dringende advies om lid te worden van deze discutabele instelling. Het bestuur besloot om niet in te gaan op deze avances en het muziekcorps te ontbinden, ook om haar leden te beschermen tegen mogelijke razzia's. De instrumenten werden aan de corpsleden in bewaring gegeven, tot betere tijden. Niemand kon toen vermoeden dat die betere tijden pas zouden aanbreken na een langdurige evacuatie, en dat er van de instrumenten bijna niets terug te vinden was toen de geëvacueerden in de lente van 1945 naar hun woonplaats terugkeerden.

Erica moest opnieuw beginnen. Toon Klaassen en Leo Vos, sinds jaren al penningmeester en secretaris, kregen de taak om bij collega-fanfares in de regio naar overtollige instrumenten te zoeken: kopen of lenen, het maakte niet uit. In augustus 1945 werd de eerste sacramentsprocessie van na de oorlog weer door Fanfare Erica opgeluisterd. Met een kleine variant op het advies 'de wapens om te smeden tot ploegen' werden granaathulzen verzameld en naar een koperfabriek in België gebracht om er koperen platen van te laten walsen, een belangrijke grondstof voor het blinkend koper van onze fanfare. Bijna was het vijftig-jarig bestaan van Erica in 1945 aan de aandacht ontsnapt. De berooide bewoners hadden andere problemen. Toch wist het feestcomité in korte tijd genoeg geld bijeen te brengen om op bescheiden wijze 'een halve eeuw Erica' te kunnen vieren. Met zijn allen, want het feest was voor velen tevens een weerzien na een lange tijd weggeweest te zijn, ver van huis en haard: een reünie met gemengde gevoelens. Het eerste feest van na de oorlog kon in vrijheid gevierd worden. Op zondag 5 augustus 1945 trok een grote optocht van fanfares uit de hele omgeving door Mook. De meesten hadden Erica weer overeind geholpen door het beschikbaar stellen van instrumenten.

De wederopbouw

Mook begon aan de wederopbouw en Erica was met frisse moed aan de tweede helft van haar bestaan begonnen. Bij de viering van 55 jaar Erica werden in het patronaatsgebouw films over oud Mook vertoond, met veel oud-Mookenaren in hun dagelijkse werk. Ook in 1950 nam Toon Klaassen afscheid van het bestuur en werd Theo Linders de nieuwe penningmeester. Hij beheert nog steeds de financiën.

De Mookse kermis van 1954 werd door Erica op ludieke wijze ingezet. Een nieuwe zondagswet bepaalde dat er voortaan niet meer op zondag in het openbaar gemusiceerd mocht worden. "Dan maar met de stille trom" besloot Erica. Alle instrumenten werden op twee handkarren geladen, en een trieste stoet van muzikanten trok door de Mookse straten. Helemaal zonder muziek was voor Erica onmogelijk: Toon Derks vormde met zijn mondharmonica 'n welluidend eenpersoons blaasorkest!

Voorzitter Matthijs Meijer werd in 1955 opgevolgd door Leo Vos. Met Willy Beuming als nieuwe secretaris maakte in 1957 het ophalen van oud ijzer zijn entree. Wijnand Beers heeft sindsdien, samen met Geert Eltink, deze activiteit op zich genomen. In latere jaren zou ook de 'rommelmarkt' tot hun taak gaan behoren.

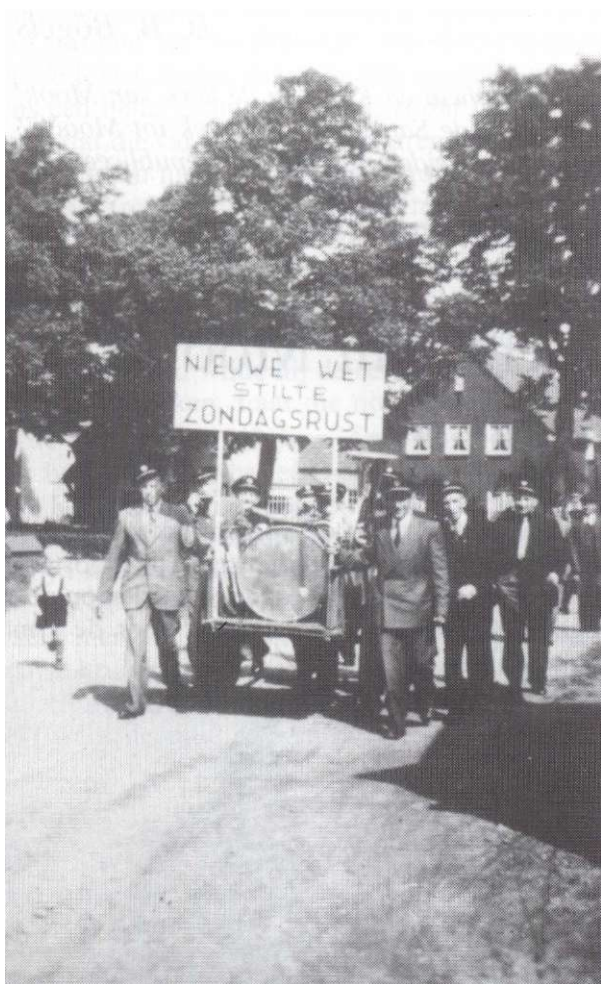
Voor de eerste keer in haar bestaan zou Erica in uniform verschijnen. Uit een depot van politie-uniformen werden colberts ter beschikking gesteld. Erica zelf zorgde voor pantalons en overhemden, en op 11 mei 1958 konden trotse muzikanten tijdens een rondwandeling door Mook niet alleen laten horen, maar ook laten zien wat ze waard waren.

Een topjaar werd 1960. Erica had de pensioenge-rechtigde leeftijd bereikt en organiseerde bij die gelegenheid een eigen federatief muziekcon-cours, dat gehouden werd op een terrein aan de Davilaweg. Marswedstrijden vonden plaats in de Kerkstraat. Met de regelmaat van de klok nam Erica deel aan manifestaties elders in het land, maar ook in Duitsland. In Remscheid lieten de majorettes voor de eerste keer zien dat niet alleen muziek kleur geeft aan een fanfare.

In de beginjaren zestig nam Piet Verweij het se-cretariaat over en moest Jan Beuming vanwege zijn gezondheid afhaken als dirigent. In de nu volgende jaren werd veel geïnvesteerd in instru-menten voor de muzikanten, maar ook voor het inmiddels opgerichte tamboercorps. Op 3 en 4 juli 1965 vond nogmaals een federatief muziek-concours plaats op eigen bodem.

Van de heer Fest, in zijn functie als bescherm-heer, ontving Erica een nieuw vaandel. Het oude was na de oorlog behoorlijk gehavend terugge-vonden in een schuttersputje langs de Cuijk-sesteeg.

De viering van het 75-jarig bestaan kreeg een ex-tra dimensie door de toevoeging van een muzika-le taptoe, waarbij ook de eigen majorettes en tamboers weer voor het voetlicht kwamen. Het werd een kleurrijke vertoning die besloten werd met een gezamenlijk optreden van alle 450 deel-nemers. De zomerfeesten van 1970 namen een hele week in beslag.

Wegens de zondagswet mocht er op zondag niet meer in het openbaar gemusiceerd worden. Erica trok daarom in 1954 op kermiszonntag rond met de 'stille trom'. De instrumenten werden op twee handkarren meegevoerd. Op de foto links is de fanfare in aantocht. In 1958 maakte de fanfare weer een muzikale rondwandeling door het dorp, nu nog trotser dan voorheen. De nieuwe uniformen mochten dan ook wel gezien worden.

Naar een harmonie-model

Op 26 februari 1972 trad Erica voor de laatste keer op als fanfare. Daarna werd het definitief 'harmonie'. Binnen enkele jaren was het hele corps van nieuwe uniformen voorzien: een ware aanslag op de financiën, maar Erica was het zeker waard. Erica stal de show in Kranenburg dat 750 jaar bestond. Erica stal de show in Marienbaum waar de Musikverein Caecilia 85 jaar bestond, en het verre Aldenhoven had er zelfs duizend gulden en een gratis busreis voor over, als Erica maar komen wilde!

In 1982 nam Albert Cremers de voorzittershamer over van Leo Vos. Enkele jaren later werd het 90-jarig bestaan gevierd en liet Erica zich weer van haar beste kant zien. Ook het jeugdorkest liet zich steeds vaker horen en dat klinkt positief.

Met een grote sprong belanden we in 1995, het jaar waarin Erica haar honderd-jarig bestaan viert onder het motto 'muziek door de eeuwen heen'. Het werd een groots evenement met voor elk wat wils. Het Hemelvaartweekend leende

zich hier bijzonder voor. De woensdagavond was speciaal voor de jongeren bestemd en op Hemelvaartsdag volgde een muzikale rondgang met tien corpsen en diverse straatmuzikanten.

Een hoogtepunt was het zeer gevarieerde jubileumconcert van vrijdagavond 26 mei. Het welkomstlied uit 1895 werd nogmaals ten gehore gebracht, terwijl de drumband van 25 jaar geleden op bijzondere wijze het 'treinritme' van Van Veluwe-Cammenga ten gehore bracht, dit ter herinnering aan de koninklijke trein in 1895 op het perron in Molenhoek. Ook de majorettes van 25 jaar geleden droegen bij aan deze avond, zij het in een andere outfit. Op zaterdag volgde een druk bezochte receptie met dorpsreünie en ontving Erica een Koninklijke erepenning.

Nog een hoogtepunt was er op de zondagmorgen toen in de feesttent de Eucharistieviering opgeleust werd door Harmonie Erica, die samen met het gemengd koor de Deutsche Messe van Schubert ten gehore bracht met als slotzang de onovertroffen 'Ode an die Freude'. Een waardige afsluiting!

In november 1993 hield de heer Bögels een lezingavond over 'Oudheid en Kunst in de kerk van Mook' in verband met het 250-jarig jubileum van het 'Broederschap van de Sangers in de Kerck tot Mook'. In ons Winternummer 1993 hebben we met toestemming van de inleider een gedeelte gepubliceerd uit het schoolschrift waarin de heer Bögels zijn rondleiding door de kerk had neergeschreven. In het tweede deel van zijn rondleiding vertelt hij nog over de andere bezienswaardigheden die in het eerste deel niet aan bod waren gekomen.

Oudheid en Kunst in de kerk van Mook (2)

St Antonius Abt

Het tweede beeld van Walter Pompe staat vóór in de kerk bij het tabernakel. Het is van de patroon van de kerk: St Antonius Abt. Over hem gaat het volgende verhaal:

Hij werd geboren in 251 te Conea bij Heraklea in Opper-Egypte. Zijn vrome ouders waren gul voor de armen en hielpen de zieken. Na hun dood in 270 bleef Antonius met een jonger zusje achter. Eens hoorde hij een preek: "Als ge volmaakt wilt zijn, verkoop dan alles wat ge bezit", Antonius gaf zoveel weg, dat hij maar net genoeg overhield voor zichzelf en zijn zusje. Maar tevreden was hij niet. Toen hoorde hij weer een zin die hem trof: "Wat maakt ge u zorgen over de dag van morgen". Hij bracht zijn zusje onder de hoede van godvruchtige maagden, verkocht alles, schonk alles weg en trok als kluizenaar de woestijn in. Hij leefde van het vlechten van matten en manden (vandaar patroon van de mandenmakers). Hij at eenmaal per dag na zonsopgang, maar vastte ook wel eens een of twee dagen. Hij at alleen brood met zout en dronk water. ... zo staat er geschreven. Hij droeg een kameelharen mantel met kap en gordel en liep steeds met een krukstaf in de hand. Hij had last van bekoringen van de duivel die in allerlei gedaanten tot hem kwam: monsters, vlooiën (vandaar patroon tegen de jeuk) en mooie vrouwen die een brandende hartstocht als vlammen door zijn lichaam joegen (vandaar ook patroon tegen uitslaande brand!!) Dat vuur deed later een ziekte naar hem noemen: het St Antoniusvuur, een soort belroos, waarschijnlijk ontstaan door het eten van moederkoren. Ook varkens konden deze kwaal krijgen: de rode loop. Antonius werd dus ook patroon tegen veeziekten! Antonius begon dat geduvel van de duivel knap lastig te vinden. Daarom vroeg hij O.L. Heer om het varken, onder welke gedaante de duivel dikwijls opdook, een bel om te binden: dan kon hij hem horen aankomen. Aldus geschiedde.

Geloofwaardiger is het verhaal dat op het eind van de elfde eeuw de zoon van een Franse edelman - Gaston uit St Didier de la Notti - werd aangetast door Antoniusvuur. Hij was al opgegeven door de

doktoren, maar genas op voorspraak van Antonius Abbas. Uit dankbaarheid richtte hij de kloosterorde van de Anthoniters op, die zich toededen op de verpleging van zieken en op de zorg voor de armen.

Daarvoor gingen ze ook bedelen, steunend op een krukstaf met een 'bedelklokje'. Van de overheid kregen ze toestemming om hun vrij rondlopende varkens een belletje om te binden, zodat iedereen zou weten dat die varkens bestemd waren voor de zieken en armen, en men er dus vanaf moest blijven. Uiteindelijk trok Antonius zich geheel terug in de woestijn, waar raven hem voedsel brachten als hij niets te eten had. Veel rust had hij daar niet, want zijn volgelingen zochten hem daar op, en ook anderen kwamen op zijn roep als wonderdoener af. Op 96-jarige leeftijd wilde hij de eerste kluizenaar Paulus gaan bezoeken. Laat die nou net overleden zijn op de leeftijd van 113 jaar. Antonius begroef hem met behulp van twee leeuwen! Antonius trok nog eens langs zal zijn nederzettingen (kloosters), trad fel op tegen de ketterijen van Arius, en op 105-jarige leeftijd stierf hij op 17 maart 356. Hij werd begraven op de berg Kolzin aan de Rode Zee. In 561 bracht men zijn gebeente over naar Alexandrië. De Franse kruisvaarders hebben het weer overgebracht naar St Julien sur Arles, waar het nu nog rust. In 1777 werd de orde der Anthoniters opgeheven.

St Jozef

Het is niet bekend hoe dit beeld in de kerk is gekomen, maar het staat er al sinds mensenheugenis.

Petrus en Johannes de Doper

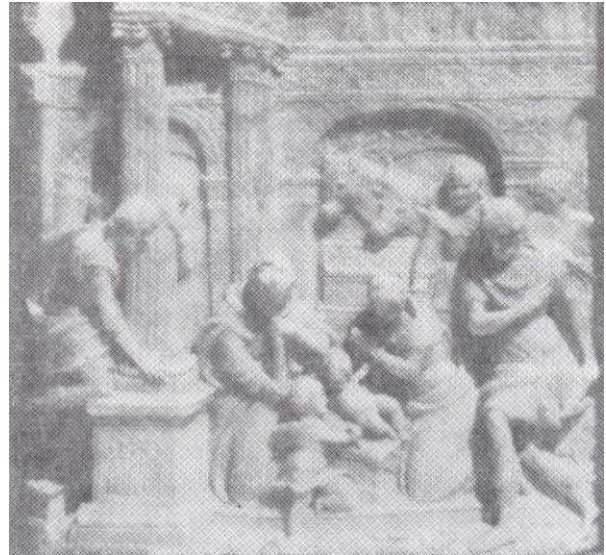
Wisten we maar hoe deze houten beelden in de kerk gekomen zijn, en wie ze gemaakt heeft. Ook Walter Pompe misschien? Let eens op de fraai- gesneden gezichten, de kleding, de handen. Het kleed van Johannes is echt rafelig en de kop van het dier, dat de mantel leverde, zit er zelfs nog aan. Het hoofd van Petrus is wel wat klein uitgevallen.

St Vincentius a Paolo

Dit oude gipsen beeld werd geschonken door de familie Mencke, die in de villa op de berg achter de Rabobank woonde (Zwerversnest). Deze familie schonk nog veel meer: togen, rochets, vloerkleden en een volledige kerststal met twaalf schapen. Waar zijn zij gebleven?

Het kruisbeeld in het priesterkoor

Dit is in de vorige eeuw gemaakt door de beeldhouwer Verhoeven. In de sacristie hangt nog zo'n kruisbeeld, maar dan gepolychromeerd. Verhoevens' kruisbeelden hebben enkele kenmerken: de haarlok langs de rechterschouder, de uitstekende jukbeenderen, en het koord dat de lendedoek ophoudt. Ook laat hij de lans-steek, die volgens het Lijdensverhaal rechts werd toegebracht, aan de linkerkant zien.

Het albast in de tabernakeldeur.

Het tabernakel met 16e of 17e eeuws albast

Dr Xavier Smit, een priester en bekend historicus uit het begin van deze eeuw, beschreef eens het "beroemde albast van Mook" als een uniek kunstwerk. Albast is een materiaal dat gelijkenis vertoont met marmer. Het is zachter en min of meer doorschijnend en na wassing met zeepsop ook glanzend. Het komt uit de groeven van V Iterra in Italië en Nottingham in Engeland. Ons albast komt zeker uit Nottingham, want... tijdens de regering van Hendrik VIII (1509-1547) werden de Kruisheren uit Engeland verdreven. Ze vestigden zich o.a. in St Agatha bij Cuijk. Die hebben natuurlijk zoveel mogelijk bezittingen meegenomen zoals albasten voorstellingen. Ridder, of liever 'Roofridder' Maarten Schenck van Nijdeggen vond dat ze best wat konden afstaan aan de kerk in Afferden. Daar kan men nu nog een heel albasten retabel achter het altaar zien.

Nu wil het geval dat de opvolger van Pastoor Fabritius een kruisheer was: Paulus de Clippeleier, die later nog prior is geworden in St Agatha. Hij heeft vanuit die priorij wel een tweetal reliëfs mee naar Mook genomen. Deze reliëfs zijn toen onder het raam bij het Maria-altaar in de muur gemetseld. Het ene zit nu in de tabernakeldeur en het andere stelde de H. Drieëenheid voor. Dit was halfrond van vorm. In 1959 vierde Pastoor van Wijngaarden zijn 25-jarig priesterfeest. Hij vroeg en kreeg als feestgave het reliëf in de tabernakeldeur met een koperen omlijsting, gemaakt door edelsmid Brom uit Utrecht. Waar het oude tabernakel (met een draaideurtje) gebleven is, is onbekend. Sinds dit priesterfeest was ook het ronde reliëf verdwenen. Het is door schrijver dezes weer opgespoord: het werd op 1 oktober 1962 geschonken aan het Bonnefantenmuseum in Maastricht. Er is nog geprobeerd het terug te krijgen, maar daar wilde men in Maastricht niet van horen.

Het aloude Mariabeeld

Pastoor Fabritius heeft in zijn lange pastoraat zeer geijverd voor de eerbied voor de H. Eucharistie. Daartoe hield hij elk jaar een plechtige Sacramentsprocessie op Sacramentsdag. De volgorde van deze processies is nog bewaard gebleven in het door hem geschreven boek. Eén van de kostbaarheden die megedragen werden was een Mariabeeld. Dit was blijkbaar niet zo'n mooi exemplaar meer, want in 1656 werd het nu aanwezige houten beeld, geheel wit geschilderd met gouden randen, aan de kerk geschonken door Heer Johan, Baron van Groisbeeck, vice-comte van Aublain, en Heer van Heumen, Malden en Beek, alsmede door zijn echtgenote Anna de Tournay, vice-comtesse van Aublain en Cantaleux. Voorwaarde was dat drie meisjes uit Heumen het beeld in de processie mochten meedragen. Dit bracht verontwaardiging teweeg onder de meisjes van Mook. Op de jaarlijkse voorbereidingsdag van de processie op pinkstermaandag heeft de pastoor gedaan gekregen dat het voor één jaar werd toegeestaan. Over 'inspraak' gesproken...

Er bestaan nog enkele ex-voto's die in dank voor gebedsverhoring geschonken zijn. Hoe kwam die Heer van Groesbeeck in Mook terecht? Heel simpel: Groesbeeck behoorde tot de Republiek der Verenigde Nederlanden waar de katholieke godsdienst verboden was. Mook behoorde tot het Hertogdom Cleve, waar de godsdienst vrij mocht worden uitgeoefend. Zodoende kwamen veel katholieken uit de omgeving in Mook ter kerke. Ook ging Pastoor Fabritius, vermomd vaak, in de omgeving zieken bezoeken en stervenden bijstaan. Eeuwenlang is voor dit beeld gebeden en nog... Mensen in nood, bruidjes, moeders.

Het Mariabeeld uit 1656.

De vier reliëfs achter het hoofdaltaar

In de zestiger jaren woedde in de Nederlandse kerken een 'beeldenstorm'. Ook Mook ontkwam er niet aan. Beelden die jarenlang in de kerk hadden gestaan, verhuisden naar de zolder van de sacristie: daar staat St Theresia nog, of vielen per ongeluk stuk (Antonius van Padua). Ook de preekstoel werd afgebroken en daarvoor in de plaats kwam een soort kinderbox, zij het met koperen spijlen. De panelen die de oude preekstoel sierden, stonden jarenlang in een kast in de sacristie. Na de restauratie van de kerk in 1980/81 werden ze te voorschijn gehaald en op de huidige plaats neergehangen. Ze zijn duidelijk op de verkondiging van Gods woord gericht.

We zien: 1) Mozes met de tien geboden, 2) Christus die de acht zaligheden uitspreekt, 3) De 12-jarige Jezus die aan de Schriftgeleerden de Wet verklaart, en 4) Jezus die zegt tot het volk: "Semen est Verbum Dei" of: "Het zaad is het Woord Gods."

Het sacramentshuisje

Het priesterkoor, gebouwd van mergelbrokken, is vroeger eens bepleisterd geweest. Het sacramentshuisje is toen schijnbaar ook ondergepigst, want toen bij de restauratie in 1908 de pleisterlaag werd verwijderd, kwam dit oer-oude sacramentshuisje weer tevoorschijn. Een andere lezing is dat dit geschiedde in 1947 door de Firma Reintjes uit Valkenburg, geassisteerd door metselaar/aannemer Bart Roelofs uit Mook. Toen zijn in elk geval de nissen tevoorschijn gekomen. Het handsmeedwerk van het deurtje is volgens kenners een staaltje van fijn kunstwerk.

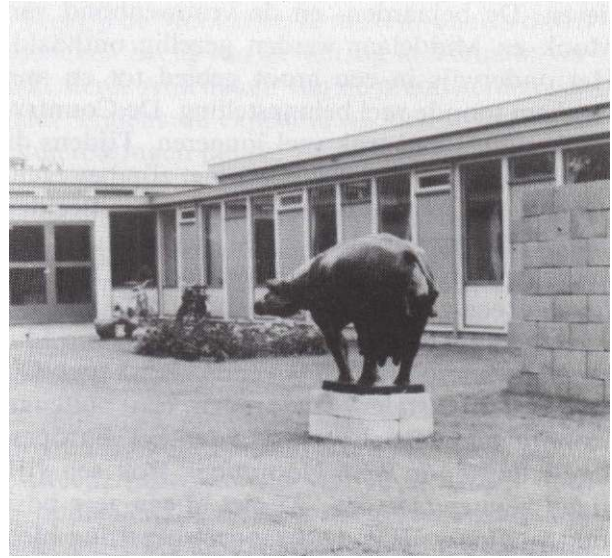
Een van de vier reliëfs uit de preekstoel.

Het Cultureel Creatief Centrum

Het derde bedrijf

Het jaar 1973 werd als een inloop-jaar beschouwd. Men zat barstensvol plannen, die ook grotendeels gerealiseerd werden. Centraal stond het thema 'Ons Landschap'. Rond dit thema werd een tentoonstelling gehouden en waren er veel neven-activiteiten. De voorbereidingen hiervoor waren zorgvuldig en namen veel tijd in beslag. Zo ging Huub Gommans bij voorbeeld een hele week naar Amsterdam om bij de opleiding Landschapskunde van de bouwacademie colleges mee te lopen. Hij verdiepte zich in het leren lezen van ontwerpbladen, zodat hij kundig commentaar kon leveren bij de ontwerptekeningen van landschappen, parken en tuinen, die hij van plan was op te hangen. Dit deed hij gratis: zonder onkostenvergoeding een week in Amsterdam, de reis, zijn eigen werk niet kunnen doen. Aan Haus Koekoek in Kleef werd gevraagd of men voor de tentoonstelling landschaps-schilderijen mocht lenen. Dat mocht! Men zorgde zelf voor het vervoer van de kostbare werken uit de 18e en 19e eeuw.

De tentoonstelling heette: 'Landschap te Kijk'. Er hingen ook foto's van schilderijen en tekeningen van het streeklandschap (Mook tot Genneep), door streekbewoners uitgeleend. Er waren foto's van actiegroepen uit den lande die zich met het landschap bezighielden, en die verzameld waren door leerlingen van de sociale academie te Arnhem. Er werden workshops georganiseerd voor volwassenen en kinderen. Het begon met een lezing over het landschap in het algemeen, en die van de Plasmolen in het bijzonder. Vervolgens was er een verhelderende wandeling onder leiding van de VVV en Natuurmonumenten. Hierna kreeg men een kop koffie of een frisdrank met een stuk Limburgse vlaai. Daarna werd de tentoonstelling bekeken en kreeg men de kans zijn indrukken op papier te zetten: schrijven, schilderen of boetsen, alles onder deskundige leiding. Er werden films en dia-series vertoond, discussies en forums gehouden. Het spelcentrum de Lindenberg en het Studententoneel van Nijmegen werden ingeschakeld voor het verzorgen van de dramatische expressie voor volwassenen en kinderen. Men richtte zich "tot een zo breed mogelijk publiek, zowel uit de plaatselijke bevolking in ruimere zin als uit de hier 's zomers verblijvende recreanten. Uiteraard worden ook incidentele passanten niet uitgesloten."

'Barende koe' van Huub Gommans.

Behalve dit grote project waren er: in de beeldentuin een expositie van beeldhouwers uit de streek, in de gaanderij grafiek en schilderijen, een expositie van eindexamenwerk van de Nederlandse academies, films ter ontspanning, muziek-uitvoeringen in de open lucht door de harmonie en een popgroep, en creatieve vorming in de werkplaats.

Bij de plannen die men voor 1973 bij de Gemeente indiende stond nog een slotopmerking: "De organisatie kan en mag echter niet blijven steunen op en klein aantal vrijwilligers die in hun eigen tijd het centrum runnen. Voor een sluitende organisatie zijn vaste (liefst) professionele medewerkers nodig die voor hun prestaties een reëel loon ontvangen. . . Verder is het jammer dat het gebouw vanwege het ontbreken van verwarming in de wintermaanden nog niet kan worden benut." Het gebouw kon dus alleen van mei tot en met augustus geëxploiteerd worden, alhoewel men in de wintermaanden wel een cursus creatieve vorming op het oog had, en men nog meer sociaal-culturele activiteiten voor de plaatselijke bevolking wilde ontplooiën. De laatste opmerking leidde al vrij snel tot een resultaat, want in oktober werd begonnen met de aanleg van gas en verwarming. De verwarmingsketel had men cadeau gekregen. Zo konden er in de wintermaanden toch nog twee kleine theatervoorstellingen plaats vinden.

In het jaarverslag, ingediend door Wim van Lieshout en Frans van Rijn, stond dat men enthousiast was over een groot aantal zaken. De tentoonstelling was een succes geweest. Het creatieve werk trok gemiddeld zestig kinderen per dag, en op topdagen wel honderd! Een groots opgezet kinderfeest was een succes. De barbecue-avond trok honderden jongeren. In de weekends schilderde Gerard Cox landschapsmotieven. De bejaarden- en de vrouwenbond van Mook en Middelaar werden gezellig onthaald. Het onderwijs in een groot gebied tot en met Arnhem toonde veel belangstelling. De Country- en Western Band trok veel jongeren. Tijdens de muziek speelde Wim Klabbers met zijn bewegendes dia's. De jeugd was niet weg te slaan. Beelden van Klabbers stonden in de beeldentuin. De avonden van het experimenteel toneel Calderon hadden een wisselend succes, de drempelvrees was toch nog erg groot. De volksdansgroep Idu-na en de internationaal bekende blaaskapel 'Die Original Maastaler' verzorgden een buitengewone avond. De dia-avond over het Europese landschap door Wim Noordhoek trok een vijftigtal geïnteresseerden. Al met al een zeer positief resultaat, maar de personeelsbezetting bleef zorgwekkend: "niet het aanbod, maar wel het benodigde geld!" De bestuursleden hadden een opmerkelijk deel van de kosten voor hun rekening genomen en hun vakantie geheel of gedeeltelijk opgeofferd.

Expositie 1966: doorkijk met op de voorgrond de 'zoneruiter' van Aart van den IJssel.

Een ander probleem vormde de toegang tot het Cultureel Centrum, die gratis moest zijn, en de toegang tot de dagrecreatie, waarvoor betaald moest worden. Op 27 juli 1973 al ging er een brief uit van het Cultureel Centrum naar de Gemeente over het zonder overleg sluiten van de gemeentelijke toegang naar 'de Kaap' en het Centrum. Een kunstenaar die een beeld wilde plaatsen moest omkeren, bezoekers verbaasden zich over de 'niet-toegang'. Normale bevoorrading was niet mogelijk, bij eventuele calamiteiten was er geen toegang. Het Dagblad voor Noord-limburg wees al op de 'schier onbereikbaarheid'. Na protest van de Stichting had wethouder Thijssen op 3 juli de afspraak gemaakt dat ook op zon-loze dagen, als de poort gesloten was, de bezoekers het Centrum met hun vervoermiddel konden bereiken. Er werd met klem geprotesteerd tegen het Raadsbesluit om geen enkel vervoermiddel toe te laten op voor dagrecreatie geschikte dagen. Dat was natuurlijk wurgend: men kan zich afvragen of deze toegangsproblemen er niet met de haren bijgesleept werden met het doel de Stichting dwars te zitten. Hoe het ook zij, het conflict zou tot het einde blijven spelen, want op 22 november 1974 ging er weer een brief van de Stichting naar de Gemeente omdat men geschokt was over een bekeuring van een bezoeker wegens parkeren aan de Zevenbergse weg. Men was "moreel geschokt ongewild een aantal bezoekers" in deze val gelokt te hebben. Een journalist, een kunstcriticus, die een tentoonstelling wilde verslaan, moest met zijn foto-apparaat over een manshoog hek klimmen. Zijn stukje in de krant ging dan ook meer over het hek dan over de tentoonstelling.

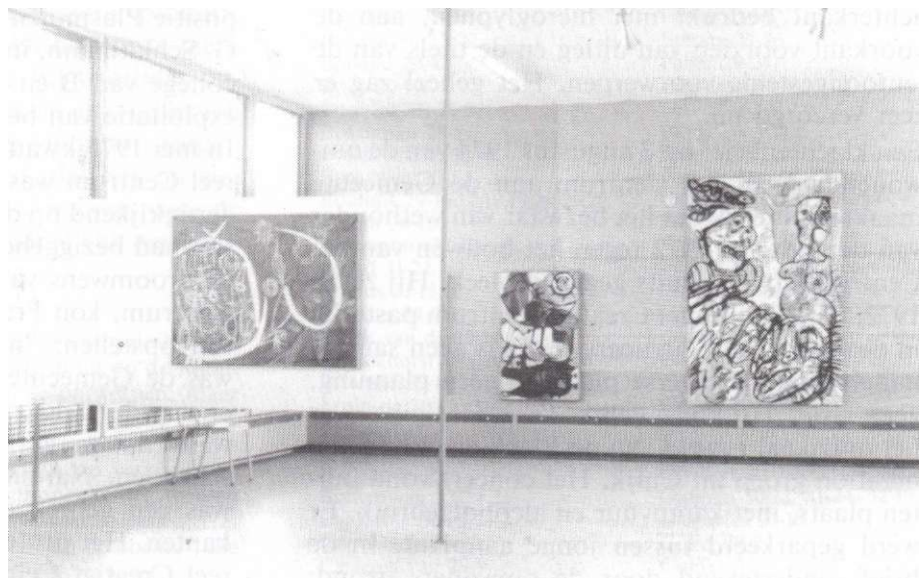
Het jaar 1974 begon zorgelijk. Het plan was om in het kader van de herdenking van de slag op de Mookerhei een expositie te houden met etsen van F. Goya "Los Desastres de la Guerra"**, als noodzakelijk geziene tegenhang van de verheerlijking van oorlogvoering. Maar er bestond grote onzekerheid over de beschikbare subsidie en daarmee samenhangend de personele bezetting. Mogelijk zou het Centrum in de toekomst overgedragen worden aan het Recreatieschap Nijmegen en Omgeving. Er waren ernstige problemen rond de toegezegde jaarlijkse exploitatie-subsidie door het Recreatieschap. Het Recreatieschap was geadviseerd niet opnieuw te subsidiëren omdat de ligging van het Centrum ongunstig zou zijn in de totaliteit van het recreatiegebied "als het gaat om het aantrekken en ontvangen van grote aantallen bezoekers. Verbetering slechts ten koste van ingrijpende werken, die de totaliteit niet ten goede komen. Helaas is het uiterst onwaarschijnlijk, dat het gebouw beter bereikbaar zal worden, dus vergroting van het aantal bezoekers is onwaarschijnlijk.

De afstand tot de drukte-zones camping, jachthaven en 'Grote Siep' is te groot om als slechtweer-voorziening te kunnen dienen. Helaas conclusie: financiële positie zal zwak blijven!' Er lijkt een politiek spelletje gespeeld te zijn: men deed zijn uiterste best om het Creatief Centrum onbereikbaar te maken, en constateerde vervolgens dat het gebouw niet goed bereikbaar was. Bovendien gaf CRM geen bijdrage voor de op stapel staande projecten, evenmin als de provincie Limburg. De provincie Gelderland gelukkig wel. Die toezegging was in een tijd van gunstige conjunctuur gedaan. Nu verkeerde men in een moeilijker situatie, het was de tijd van de autoloze zondag, de tweede oliecrisis. Volgens Den Uyl "zal het nooit meer worden zoals vroeger!" Wel dra zou de privatisering toeslaan, en de zogenaamde 'zorgzame samenleving', gewoon omfloerste omschrijvingen van vergaande bezuinigingen.

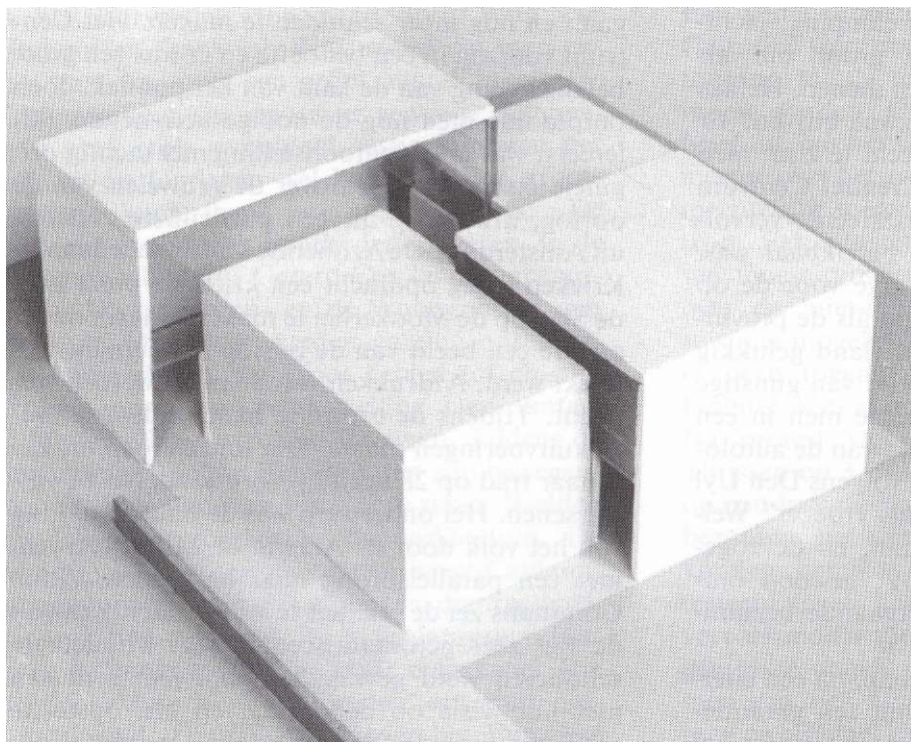
Op 27 juni nam het Recreatieschap, na een enerverend overleg, alsnog het besluit een garantiesubsidie van 15.000 gulden te verlenen, zodat het Centrum zeker nog tot 15 augustus kon functioneren. De kunstenaars Toonen en Wackers zouden het creatief werken verzorgen. Gezocht werd naar weekend-exposities. Het werd van het grootste belang geacht dat het Centrum optimaal functioneerde. De toegang mocht niet belemmerd worden door een inrij-verbod van de Zevenbergse weg. Parkeren moest toegestaan worden. De Stichting vroeg met klem om parttimers, liefst geen TAP (tijdelijke arbeidsplaats)-mensen, omdat dit vaak moeilijk plaatsbare figuren waren, maar volwaardig sociaal-culturele ambtenaren.

Helaas had de Stichting de meeste afspraken voor 1974 moeten annuleren, omdat niemand de verantwoording op zich durfde te nemen door te

gaan en nog meer schulden te maken. Het Centrum voorzag in een behoefte en er was een grote belangstelling van de kant van het publiek. Toch ontplooiden men nog de nodige activiteiten. Allereerst was er de tentoonstelling met tachtig originele etsen van Goya over de gruwelen van de oorlog, afkomstig uit een particuliere collectie uit Amsterdam. De Arnhemse kunstenaar Jan van Krieken kreeg opdracht een kritische prent over de Slag op de Mookerhei te maken, waarin onder andere een beeld van de oorlog in Vietnam verwerkt werd. Afdrukken van de prent werden verkocht. Tijdens de expositie hadden diverse muziekuitvoeringen plaats. Een toneelgroep uit Zevenaar trad op 28 april op voor kinderen en volwassenen. Het onderwerp was de onderdrukking van het volk door de Adel in de Middeleeuwen, met een parallelsprong naar het heden. Huub Gommans zei de realiteit te willen laten zien van de wel zeer geromantiseerde Slag. Middelbare scholieren werd gevraagd tekeningen te maken met hun visie op de oorlog, en een opstel te schrijven over de Slag, in relatie tot deze tijd. De tweede expositie was van 18 mei tot 9 juni. Als onderwerp koos men de gemeenschap van kunstenaars van de Plasmolen van 1900 tot 1950. Zij was bedoeld als een eerbetoon aan hen, die deze plek ontdekten en er een nieuwe gezicht aan gaven. Naarmate de voorbereidingen van deze tentoonstelling vorderden voelden de organisatoren zich steeds meer betrokken bij de visie van de kunstenaars op het leven en de wereld. Men wilde dit laten zien: de verbondenheid met de natuur en het landschap, en de betrokkenheid bij de mensen die er woonden. Er was werk van Van Mourik, Ocker, Job, Deckers, Brouwers, Cox senior, Uittenbogaard, Niehorster, Simons en Jopie van Kampen. Alle stijlen van rond de eeuwwisseling kwamen in de Plasmolen samen. Ex-

Een hoekje 'cobra' uit de expositie van 1966.

Maquette van het Cultureel Creatief Centrum Plasmolen van architect Dick van Woerkom.

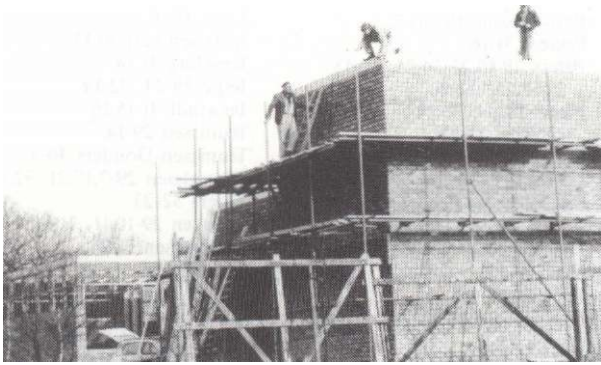
pressionisme, Haagse School, Laat-Romantiek, Amsterdamse School, Impressionisme en Fauvisme. Van de jongere garde waren er grafici als Ap Sok, Wim Noordhoek en Jan Gregoor. De grote betekenis van al deze kunstenaars voor de nu levende mens in deze streek en in het land werd benadrukt. Aan scholieren werd gevraagd om de landschappen en plekken die de Plasmolense kunstenaars heel herkenbaar hadden geschilderd, af te beelden zoals ze nu waren. Deze werken werden in een derde expositie getoond. Tot slot was er de Egypte-tentoonstelling, geleend van Leiden. "Dodenkunst als Levenskunst" was de titel, en ze bevatte 168, meest kleine, voorwerpen in een thematische rangschikking. Als catalogus was er een lange strook papier, opgerold als een papyrusrol, aan de achterkant bedrukt met hiërogllyphen, aan de voorkant voorzien van uitleg en de titels van de tentoongestelde voorwerpen. Het geheel zag er zeer verzorgd uit.

Een klachtenbrief op 8 augustus 1974 van de omwonenden van het Centrum aan de Gemeente maakte duidelijk dat het bezwaar van wethouder van der Borg in 1972 tegen het bouwen van het Centrum op die plaats gegrond bleek. Hij zei in 1972: "Het Cultureel Creatief Centrum past niet in deze omgeving, irriteert er. Er is geen samenhang tussen de diverse plannen, geen planning, geen visie!" Hij kreeg gelijk. De klacht ging over het muzikaal geweld van de Black en White Generation groep uit Cuijk. Het concert vond buiten plaats, met kampvuur en alcoholgebruik. Er werd geparkeerd tussen jonge aanplant. In de brief, ondertekend door de omwoners, stond:

". . . kennelijk foutief ingeslagen weg: het toelaten van een Cultureel Creatief Centrum!" De Stichting schreef hierop als reactie dat zij een vergunning had gekregen voor deze avond, die in een goede sfeer en correct verlopen was, met een duidelijke waardering voor dit initiatief van de vele toehoorders. De klachtenbrief had het bestuur van de Stichting ernstig gekwetst.

Op 18 augustus verzocht de Stichting weer een optreden in de buitenlucht te mogen organiseren, nu van de de Side Track, een groep van vijf man met Country Rock, een kampvuur en het schenken van een biertje. Er was geen bezwaar, ondanks het feit dat Rayoncommandant De Kunder adviseerde om geen vergunning af te geven wegens eventuele klachten van de omwonenden. Op 4 november werd het "Dossier Stichting expositie Plasmolen" meegegeven aan het raadslid G. Schlattmann, in verband met zijn taak om het college van B en W te adviseren aangaande de exploitatie van het Cultureel Creatief Centrum. In mei 1975 kwam het dossier retour, het Cultureel Centrum was ter ziele.

Terugkijkend op de periode dat hij zich zo intensief had beziggehouden met het vorm geven aan de droomwens van een eigen Cultureel Creatief Centrum, kon Frans van Rijn zich positief blijven opstellen: "in het kader van haar kunnen was de Gemeente zeer loyaal geweest." De oliecrisis, de geldkraan die overal dichtgedraaid werd, dat waren grenzen die men niet kon overschrijden. Natuurlijk, het was mensenwerk, er was een gebrek aan inzicht geweest aan beide kanten. Het professionele beheer van het Cultureel Creatief Centrum was een illusie gebleken.

Albert Lemmen op de *Steiger* van *het CCC* in 1973.

Het hele project was zijn doel voorbijgeschoten, immers het oorspronkelijke doel was het ter beschikking hebben van een ruimte waarin de kunstenaars jaarlijks tijdens het seizoen konden exposeren. De kunstenaars van de Stichting zijn zelf nooit toegekomen aan het exposeren van eigen werk in het voor hen ontworpen gebouw. .. Maar iets meer respect voor het werk, het idealisme, het enthousiasme en de creativiteit van de mensen van de Stichting Expositie Plasmolen was beslist op zijn plaats geweest. De waardering voor deze groep mensen had toch beter verwoord kunnen worden dan met de zinsnede: "Wij zijn van mening dat een Stichtingsbestuur, dat zó afhankelijk is van subsidies, zich de consequenties van deze laatste kant beter had dienen te realiseren, aldus Burgemeester en Wethouders!" Achter abstracte begrippen als Overheid, Provincie of Gemeente (college van B en W) gaan aparte individuen schuil, elk met eigen inbreng. Staat er geschreven "B en W heeft dit gezegd", dan moet iemand iets gezegd hebben. De kritiek van B en W was niet terecht. Een bescheiden wens, 'Plan 68', werd de Stichting uit handen genomen en op een gigantische wijze opgeblazen tot welhaast een miljoenen-project. Ministerie, Provincie noch Gemeente bleken in staat om vooruit te denken en in te zien dat exploitatie van dit project door een paar enthousiaste mensen, zonder een forse subsidie, bij voorbaat onmogelijk was. De Stichting was de enige die zich hierover, en dat in een vroeg stadium, zorgen maakte. Daarom was het goed, dat het op een gegeven ogenblik afgelopen was, het was voor de leden van de Stichting de bevrijding van een zware last.

* Dick van Woerkom was in die tijd een van de belangrijkste Nederlandse architecten. Hij stond op de nominatie om het Sonsbeek paviljoen te ontwerpen, maar uiteindelijk kreeg een ander de voorkeur.

** Toen in 1808 het Franse beleg van zijn geboortestad Zaragoza was opgeheven, bezocht Goya op verzoek van een generaal de stad om er de puinhopen te bekijken en om de heldendaden van de inwoners vast te leggen. Het resultaat was de serie "De gruwelen van de oorlog", die pas na Goya's dood echte bekendheid verwierf.

Rectificatie

In onze vorige editie zijn twee storende fouten geslopen. Op pagina 25 wordt als werkmeester Jan Gietman genoemd. De goeie man heette echter Jan Gipman. Het plan voor de bouw van een nieuwe draadfabriek ontstond in 1932 en niet in 1933. Met excuses en dank.

Namenregister Rond de Grenssteen 1994

30-24. 32-14 betekent: nummer 30 pag. 24 en nummer 32 pag. 14.

Aalst-Venema van 30-14. 31-22.	Chaterie 29-7.
32-20.	Clevis 31-19,22.
Abrahams 32-1.	Coenen 29-8. 31-11. 32-24,25.
Aernsbergen 31-24.	Collert 30-5.
Agarge 1' 32-10,13.	Corneille 31-16.
Albers 31-24.	Cosman 30-23.
Alconeta de 32-12.	Cossaar 29-1.
Alders 30-23.	Cox 29-24,25. 31-13,14.
Alva 31-3,4,5,6,8. 32-12,13.	Cremers 31-19.
Amerongen van 30-24.	Cuipers 29-26.
Andrea 31-15,16.	Cuyppers 29-8.
Appel 31-16.	Damen 29-5.
Arents 32-27.	Dávila 31-3,4,5,6,7,8.
Arts 29-15. 31-2.	32-9,11,12,13.
Asselbergs 31-14.	Deckers 31-13.
Baeten 29-7,8.	Defesche 31-16.
Bärge ten 31-24.	Dekker 29-13. 32-28.
Bauvois 31-8.	Dekkers 29-5.
Bebber van 31-16. 17,18,20,	Dercks(en) 30-23.
22,23.	Derks 30-11,13. 31-2. 32-26.
Beckers 29-8.	Deventer van 31-5.
Beckum van 30-5,7.	Diederens 31-16.
Beek van 31-14.	Diepenbrock 30-18,20.
Beëlzebub 32-18.	Dieudonné 32-18.
Beere 31-16.	Dijk van 32-17,18.
Belcampo 32-17,18,19.	Dinnissen 32-24,25.
Berg van de 32-24.	Dinter van 30-4.
Berg van den 30-1.	Doerne van 30-5.
Bergen van 29-13,21. 30-12,13.	Dommissie 31-14.
Bergh van den 30-1.	Don Bosco 30-10.
Berlaymont 32-10.	Don Frederik 31-5,6.
Besant 29-4.	Doorn van 29-11.
Best de 29-13. 30-22.	Douma 30-7.
Beuling 31-13.	Driessen 30-6. 31-10,11,23.
Beuming 30-10,12. 31-24.	Dubbers 29-21.
Beuningen van 29-5,8. 30-10,24.	Duijnhoven van 31-11.
1-3. 32-9.	Duinkerken van 31-14.
Beusekom van 29-18.	Ebben 31-23.
Bidlot 30-6. 31-10.	Ebbers 30-14.
Bieneman 31-24.	Eikholt 30-15.
Bindels 29-10,21.	Elisabeth van Engeland 31-3,4.
Blavatsky 29-4.	Eisen van 29-22,23,24,25,26.
Bliss 32-28.	Elsen van den 32-28.
Blok 29-13. 32-13.	Elsen-Mulders van 29-24.
Blommert 31-7.	Eltink 31-13.
Boedewien 32-22.	Emons 29-26.
Bolland 29-4.	Fäber 29-24.
Bons 30-19.	Fabritius 29-10.
Boot 30-23. 31-23.	Fest 31-15.
Boschman 29-8.	Fiddlers 30-12.
Bossu 31-3,4. 32-9.	Filips 31-3.
Bothaalen 30-5.	Fop 30-24.
Bouhuis 29-16,17,18,19,20,21,25.	Franciscanessen Zusters 29-5,6,9.
Braam 30-15.	Francissen 31-24.
Bracamonte 32-12.	Franken 31-14.
Brand 31-22.	Frans van de Plakschei 30-14.
Brands 31-15,16.	Frederik Hendrik 29-10.
Broeder 29-9.	Geerits 30-10.
Broek van de 30-14.	Gerhardt 30-1,3.
Bronckhorst van 30-5. 32-7,8.	Gerrits 29-13. 32-27.
Brouwer 29-1.	Gerritsen 29-11. 30-19. 31-14.
Bruin de 30-15. 31-9.	Geurts 29-14.
Bruns 32-27.	Geutjes 31-24.
Buil 29-10,11.	Giebel 32-26.
Burgers 29-21.	Giesbers 29-7,20,21. 32-24.
Burken van 32-24,25.	Gipman 30-12. 31-24. 32-15.
Caldecutt Baird 31-8.	Glöckelen 31-10.
Carmiggelt 29-22.	Göbel 29-24.
Casteren van 29-9.	Gomez 31-6. 32-13.

Gommans 31-12,13,14,15,16.
 Goossens 31-10.
 Gorcum van 30-7.
 Gottlieb 30-19.
 Gradje de Klompenmaker 32-26.
 Gregoor 31-15.
 Griethuizen van 31-12.
 Gröning 30-12.
 Groot de 31-1.
 Grotenhuis 31-21.
 Gubbels 29-14.
 Gunning 30-3.
 Haaf ten 29-25. 32-25.
 Haenen 30-5.
 Hannus de Léwerik 30-14.
 Haritz 31-11.
 Heijden van der 29-20.
 Hek 30-23.
 Helmond 29-13.
 Helse Thei 29-24.
 Hendriks 30-10,11,12,13.
 Hendrix 30-10,11,12. 31-14.
 Hermans 32-8.
 Hermsen 30-14,23. 32-24.
 Hertog van Gelre 30-5.
 Herwen van 32-7.
 Hetteema 31-15,16.
 Heukelum van 31-23.
 Heyboer 31-16.
 Hillen 30-5.
 Hoge 29-15.
 Hooft 32-11,13.
 Hopman 30-15.
 Hout van 30-7. 31-9.
 Hubers 29-15. 30-20,21. 32-24.
 Huijbers 30-6. 31-10.
 Hulsebos 29-24.
 Hunink 29-16.
 Hunsche 29-10.
 Jacobs 29-26.
 Jager de 31-20.
 Jannes 30-5.
 Jansen 29-8,13. 31-22,24.
 Janssen 30-14,15,23. 31-13,14,23.
 32-21,23,24,27.
 Janssen Reinen 32-17.
 Jasinski 32-18.
 Jeronimo 32-13.
 Jetten 29-9.
 Job 31-13. 32-19.
 Jochems 31-17,23.
 Jong de 31-14.
 Jordans 32-23.
 Jürgens 30-22.
 Kaal 29-15. 31-24.
 Kampen van 29-1. 31-13.
 Kamps 29-21. 30-15.
 Kanters 31-1.
 Karel IX 31-4.
 Kellendonk 32-25.
 Kersjes 30-10,12,13.
 Kersten 31-24. 32-27.
 Kesteren van 30-11,12,18.
 Ketting 31-19.
 Keurvorst Frederik 32-9.
 Key 31-17.
 Killewald 31-18,23.
 Kipling 30-12.
 Kirkels 29-5.
 Klabbers 30-12. 31-15.
 Klijnstra 29-25.
 Klooster van den 29-11.
 Knilles 29-18.
 Kobus Muus 29-24.
 Koenen 31-12,13.
 Kok 29-13. 32-28.
 Kooijmans-Mes 29-9.
 Kortekaas 31-12,13,15.
 Kosman 30-15,16.
 Kossman 32-16.
 Kouws 31-23.
 Krol 30-13.
 Kruisher van St Agatha 30-5.
 32-6,7,8,28.
 Kruysen 32-16.
 Kuijken 31-14.
 Kuppeveld 32-6.
 Küsters 31-22.
 Laan 31-14.
 Laan van der 29-17.
 Labro 31-2,32-28.
 Laer van 29-6.
 Lamers 31-16,17,18,19,20,21,22,
 23,24. 32-27,28.
 Lammeren van 29-14,15.
 Lappen Hannus 30-14.
 Lassooij 29-15.
 Leadbeuter 29-4.
 Lelieveld 29-8.
 Lemmering 29-21.
 Lemmers 31-22.
 Lenders 29-7.
 Lent van 31-21.
 Lesier 32-6,8.
 Leur van 30-15.
 Liebers 30-15.
 Linders 29-9. 30-10,11,12.
 Loenen van 29-13.
 Logt van de 31-1.
 Lombok Thij 30-14.
 Londen van 30-6. 31-9,10,11.
 Longinus 30-10.
 Lovendaal 30-6. 31-10.
 Lucebert 31-16.
 Lynden Janss van 30-5.
 Maelen Vander 30-7.
 Martens 30-10,13. 31-24.
 Meertens 31-12,13.
 Meeusen 29-18.
 Meeussen 29-10,21. 30-15,22.
 31-19,24.
 Meij de 31-8.
 Meijer 30-19.
 Mendoza 31-4,6,7,8. 32-11,13.
 Mensink 29-6.
 Meulleners 31-6,8. 32-13.
 Meuse 31-10.
 Meussen 30-14. 31-2.
 Meyers 30-23.
 Michels 30-14.
 Miggiels 29-21.
 Minten 30-12.
 Moeder Bernardina 29-6.
 Moeder Magdalena 29-5,6,7.
 Mölders 29-4,23.
 Mond van de 30-14. 31-22.
 32-20.
 Mondragón 31-6,7,8. 32-12.
 Mooijman 29-16. 30-24.
 Mooren 32-8.
 Moormann 32-1.
 Morgan 31-6.
 Mourik van 29-1,2,22,24.
 31-12,13. 32-19.
 Müffling 32-6,8.
 Mulder de 31-19,20,21.
 Mulders 30-10,13. 32-20.
 Mutter-Sengers 31-22.
 Nabben 31-2.
 Nagels 29-10.
 Napoleon 32-14.
 Nassau Hendrik van 32-9,11,13.
 Nassau Jan van 32-9,10,12,13.
 Nassau Lodewijk van 31-3,4,5.
 32-9,10,11,12,13.
 Nassau Maurits 30-5.
 Nelissen 29-5.
 Neven 29-5.
 Nickel 31-2.
 Niehorster 29-1,2,3,4. 30-1,3,4.
 Nillissen 30-14.
 Noordhoek 31-15,16.
 Ocker 29-1,2,24,25. 31-13. 32-19.
 Oldenhof 30-10.
 Oosterman 31-14.
 Oudshoorn 30-22.
 Pacheco 31-4.
 Pallandt van 31-15.
 Palts van de 32-9,10,11.
 Paters Passionisten 29-9. 30-13.
 Paus Paulus IV 30-7.
 Peeters 31-16.
 Peters 29-10,23,24,25. 30-15.
 31-17,23. 32-20,27.
 Piepenbrock 30-14,15,16,17,18,
 19,20,21,22,23.
 Pinckers 29-10,21. 30-5,8.
 31-9,12. 32-6,14.
 Pinckers-van Roosmalen 31-12.
 Poelen 31-24. 32-24,25.
 Poell 29-21.
 Poels 31-15.
 Poos 29-18,19.
 Poppen Jan 30-14.
 Porten 29-9.
 Pouwels 29-11,16,19.
 Prins Bernhard 31-21.
 Prins van Oranje 31-3,4,5,8.
 32-12.
 Prinses Juliana 31-20.
 Puts 32-8.
 Ragaai 31-10.
 Rappard 31-10.
 Raymakers-van der Put 29-27.
 30-24.
 Reichelt 29-26.
 Reijnen 31-11.
 Remmers 29-1.
 Requin 30-15.
 Requesens 31-8. 32-9,10,11,12.
 Ridder de 30-13.
 Riemsdijk van 29-23. 32-22.
 Rijswijk van 29-23.
 Ritman 32-13.
 Robles 31-3.
 Rodrigues de Miranda 29-11.
 Roelofs 30-15. 31-24.
 Roeper de 31-12,13,15,16.
 Roessingh 30-6. 31-9,10.
 Röling 31-16.
 Romero 31-8. 32-9.
 Rongen 30-6. 31-10.
 Roodenburg 29-1. 30-4.
 Roodzand 31-19.
 Rooij de 29-22.
 Roosenboom 31-19.
 Rooy van 29-20. 31-15.
 Rooyackers 29-5.
 Roy Le 31-13.
 Rue de la 31-8.
 Ruijsdael van 29-24.
 Rutten 31-24.
 Sacchini 30-5.
 Sanders 32-27.
 Scheffer 29-20.
 Schelbergen 32-6.
 Schenk van Nijdeggen 32-28.
 Schimmel 32-13.
 Schlüter 30-23.
 Schönfeld Wichers 32-17,19.
 Schoonheijt 31-2.
 Schut 29-9.
 Sengers 30-8,9,16. 31-16,19,20,22.
 32-25.
 Sijes 31-22.
 Sleeboom 31-12,14.
 Sloet 32-16.
 Smeets 31-13,15.
 Smijers 29-5,22. 30-10,14. 31-1,2.
 32-20.
 Smit 30-11.
 Snoeck 32-8.
 Sonneveld 31-13.
 Spee 30-10.
 Spengler van 31-10.
 Spruijt 31-16,22.
 Steenkens 29-5.
 Stevens 30-23.
 Stip 29-27. 30-24.
 Stippent van Swaaij 29-15.
 Stolk van 31-14.
 Strick 31-10.
 Stuart 31-24.
 Swambagt 29-6. 30-10.
 Tajiri 31-16.
 Teeffelen van 30-13.
 Teeseling 31-14.
 Teipe 29-24. 32-19.
 Terwindt 31-15,16.
 Teunissen 29-14.
 Teunissen-Donders 30-4.
 Theunissen 29-7,17,21. 32-8,25.
 Thiers 32-23.
 Thijssen 29-10,11. 31-1,2.
 Thomassen 31-24.
 Thuis 31-15.
 Tonen 32-27.
 Top van de 31-19.
 Tranchot 32-6,8.
 Trekmuts 30-14.
 Treslong 31-4.
 Trillo 32-13.
 Tseraerts 31-6.
 Tunnessen 29-10. 32-27.
 Valdez 32-12.
 Veldhoen 31-13.
 Verblacke 29-23.
 Verheijen 29-8.
 Verhorst 31-11.
 Verkoulen 29-5.
 Verkroost-Donkelaar 29-23.
 Verouden 29-24.
 Verschuer van 29-23,25,26.
 31-12,14. 32-22.
 Veth 30-4.
 Veugelers 32-25.
 Vieweg 29-4.
 Vijftigchild 31-12,16.
 Vitelli 32-11.
 Vloet 32-28.
 Voermans 31-23. 32-27.
 Vos 29-14.
 Vroeg 32-28.
 Waart van den 29-16.
 Wals 31-15.
 Walther 31-15.
 Water van de 29-5.
 Weber 29-7.
 Weijers 29-13. 30-19,21. 31-24.
 Weissenbruch 30-4.
 Welberts 32-27.
 Wellen 30-22.
 Wellens 31-1.
 Wennkens 29-15.
 Wentink 30-19.
 Wieberdink 32-8.
 Wienhofen 32-20,22,24,26.
 Wijers 31-23. 32-27.
 Wijngaarden van 30-10.
 Wijnhofen 32-20,24.
 Wijnhoven 32-20,21,22,23,24,
 25,26,27.
 Willem van Oranje 32-9,10,11,
 12,13.
 Willems 29-8,13,15,26.
 30-12,15,23,24. 31-23. 32-28.
 Wissink 32-15.
 Woerkom van 31-12.
 Wolters 32-26.
 Wolters-van der Werff 29-10,13.
 30-5,8. 31-9. 32-6,14.
 Worst 31-7.
 Wortel 31-16.
 Wortelboer 30-12.
 Wülsing 29-23.
 Ydo 31-16.
 Zandt van der 29-5,6,7.
 Zellar van 30-5. 32-7,8.
 Zuster Bonefaas 29-8.
 Zuster Francesco 29-9.
 Zuster Francisco 29-9.
 Zuster Theofrieda 29-9.
 Zuster Theresia 29-5.
 Zusters van Heythuysen 30-10.
 Zwanenberg 30-22.

IN DIT NUMMER:

Pierre Smits, de warme bakker.	1
Het Kruisherenklooster te St Agatha	4
Herdenkingen 5 mei Mook en Middelaar ..	7
De betovering van ons landschap.	8
Het Maasveld, en de Binnenvaartschool...	11
De Mooker vertelt over de crossbaan	12
Mook en Middelaar en Pribyslav.	14
Erica: muziek door de eeuw heen	16
Oudheid en Kunst in de kerk van Mook ..	20
Het Cultureel Creatief Centrum	23
Namenregister Rond de Grenssteen 1994 ..	27

Overname van artikelen of afbeeldingen is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Het bestuur van de Stichting Heemkundekring de Grenssteen bestaat uit de volgende personen:
de heer P. van Beuningen 080-584927
de heer J. van de Mond, penn 08896-1649
de heer A. Pinckers. 08896-1381
mevrouw I. Pinckers. 08896-1381
de heer A. Smijers, voorzitter 08896-2101
mevrouw A. Wolters, secretaris .. 08896-2722

VRIENDEN ZIJN NODIG

De mensen van De Grenssteen kunnen niet alles alleen: veel hulp is nodig van plaatsgenoten en van anderen die banden hebben met de gemeente Mook en Middelaar. Wie actief wil meewerken of materiaal beschikbaar heeft kan contact opnemen met onderstaand adres.

Men kan ook Vriend van de Grenssteen worden door een minimale bijdrage van 25 gulden te betalen op bankrekening 12.20.04.817 van de Rabobank in Mook. Ons postbanknummer is 144 46 50.

Voor dat bedrag ontvangt men elk kwartaal het tijdschrift Rond de Grenssteen en uitnodigingen voor door De Grenssteen te organiseren lezingen of exposities.

Voor verdere inlichtingen, suggesties en redactionele bijdragen kan men terecht bij het secretariaat:
mevrouw H.C. van Aalst-Venema, telefoon 08896-1901, Graaf Gerardstraat 10, Postbus 76, 6585 ZG Mook.

Losse nummers f 6,50.

ISSN 0929-9351

